

ALEKSANDER FREDRO

**Śluby panięskie
czyli Magnetyzm
serca**

ALEKSANDER FREDRO

Śluby panińskie czyli Magnetyzm serca

KOMEDIA W 5 AKTACH WIERSZEM

*Rozum mężczyzną, białogłową
afekt tylko rządzi; oraz¹ kocha,
oraz nienawidzi; nie gdzie rozum,
nie gdzie afekt, tam wszystko.*

And. Max. Fredro²

OSOBY:

- Pani Dobrójska
- Anieli
- Klara
- Radost
- Gustaw
- Albin
- Jan

Na usi w domu pani Dobrójskiej.

¹oraz (tu daw.) — jednocześnie. [przypis edytorski]

²And. Max. Fredro — Andrzej Maksymilian Fredro (ok. 1620–1679), polityk i pisarz. [przypis edytorski]

AKT I

Duży pokój — dwoje drzwi w głębi — trzecie drzwi po prawej stronie sceny do pokojów pani Dobrońskiej, czwarte po lewej do pokoju Gustawa, okno.

SCENA I

JAN

sam — w płaszczu zarzuconym na ramiona — chodzi — patrzy w okno, potem mówi, ziewając:

Czekaj mnie, nie śpij, powrócę o trzeciej.
Piękna mi trzecia: słońce jak w dzień świeci,
A mój pan drogi gnie sobie parole,
Albo z butelką... albo... No! już milczeć wolę.

SCENA II

Jan, Radost.

RADOST

idąc ku drzwiom Gustawa

Śpi Gucio?

JAN

Czy śpi? — Jak zabity, panie.

RADOST

Lubi spać hultaj.

JAN

zastępując od drzwi

Niechże pan nie chodzi.

RADOST

A to dlaczego?

JAN

Bo śpi.

RADOST

Nic nie szkodzi.

JAN

zastępując

Będzie się gniewał.

RADOST

Nic mi się nie stanie.

JAN

Dopiero zasnął — ledwie pół godziny.

RADOST

Cóż w nocy robił?

JAN

Nie spał!

RADOST

A z przyczyny?

JAN
Z przyczyny? — Zasłabł.

RADOST
troskliwie
Zasłabł?

JAN
z westchnieniem
Niespodzianie.

RADOST
Cóż mu jest?

JAN
Co jest? — jakiś zawrót głowy...

RADOST
Hm!

JAN
Wstręt do wody...

RADOST
Hm!

JAN
Pragnienie wina...

RADOST
Hm! proszę, proszę, wieczór³ jeszcze zdrowy!

JAN
wzruszając ramionami
Ha! słabość, panie, piorunem zaczyna.

RADOST
do siebie
Hm! wstręt, pragnienie! hm... hm... zawrót głowy.

JAN
Niech no się wyśpi, po południu wstanie.

RADOST
Chciałem być w domu i dziś tu z powrotem;
Lecz taką rzeczą ani myśleć o tem.

JAN
Owszem, jedź pan, jedź; ręczę, że za chwilę...

RADOST
A sen spokojny?

JAN
zastępując drogę
Lada co obudzi.
Cicho, dla Boga.

³wieczór jeszcze zdrowy — wieczorem jeszcze był zdrowy. [przypis edytorski]

RADOST
Drzwi tylko uchylę.

JAN
Ale drzwi skrzypią.

RADOST
Własnymi oczyma...

JAN
odstępując
Ha, kiedy już tak! Niech się pan nie trudzi:
Darmo tam patrzeć — mego pana *nie ma*⁴.

RADOST
Nie ma?

JAN
A nie ma.

RADOST
Gdzie jest?

JAN
Stąd o milę.

RADOST
Jak? Co?

JAN
Pojechał.

RADOST
Dokąd?

JAN
Do Lublina.

RADOST
Do Lu... Lu...

JAN
z ukłonem kończąc słowo
...blina.

RADOST
Kiedy?

JAN
Wczoraj.

RADOST
Po co?

JAN
Nie wiem.

⁴*nie ma* — daw. forma z *é* pochylonym, wymawianym jak *i*; tu zachowana dla rymu: *oczyma* — *nie ma*.
[przypis edytorski]

RADOST

Macieź⁵ go! Już szaleć zaczyna,
Już, Bogu dzięki. — Jeździć, latać nocą...
I czegoś stoisz? Panie, zawrót głowy?
Hm! wstręt do wody! Co — wina pragnienie?

JAN

Stoję na warcie, muszę być gotowy
Otworzyć okno na pierwsze skinienie.

RADOST

Na co otworzyć?

JAN

Dla mojego pana:
Tędy wychodzi, tędy się i wchodzi.

RADOST

zalamując ręce
Przez okna łązić śród⁶ jasnego rana!
To waryjata⁷ prawdziwie dowodzi,
ironicznie
I kiedyż wróci na swoje wesele?

JAN

Jeśli mu wierzyć, miał o trzeciej wrócić.

RADOST

do siebie
O, muszę, muszę cugli mu przykrócić!
O, czego nadto, tego i za wiele!

Słysząc pukanie do okna.

JAN

idąc do okna
Niechże pan łaje, bo przybywa właśnie.

Otwiera okno.

SCENA III

Gustaw ubrany do konia, Jan, Radost w głębi.

GUSTAW

włażąc przez okno
To czas! — niech go piorun trzaśnie!

JAN

Dobrze pan mówi: bogdajby go trzasnęła!

GUSTAW

A co? Śpią jeszcze?

JAN

Byłby sen nie lada!

GUSTAW

Trochem się spóźnił.

⁵macieź (daw.) — no macie, macie przecież; *macieź go* — oto on; proszę, jaki on jest. [przypis edytorski]

⁶śród (daw.) — wśród. [przypis edytorski]

⁷waryjat — dziś: wariat. [przypis edytorski]

JAN

Mnie to pan powiada.

GUSTAW

Pewnieś nie dospał.

JAN

Gdybym był choć zasnął.

GUSTAW

oddając pręt, czapkę, rękawiczki i ocierając twarz
No, prawdę mówiąc, jak jestem na świecie,
Jeszcze tak pięknie zębami nie dzwonił:
Wicher, deszcz, zimno... psa by nie wygonił.

RADOST

A ciebie wygonił przecie.

SCENA IV

Radost, Gustaw.

GUSTAW

A stryjaszek! *całując w rękę*
Dzień dobry!

RADOST

oziębłe

Witamy z podróży!

GUSTAW

Już wstałeś?

RADOST

Jeszcześ nie spał?

GUSTAW

Dość czasu.

RADOST

Dzień duży.

GUSTAW

Dopiero świta.

RADOST

Świta, ale w twojej głowie.

GUSTAW

Niech i tak będzie, niech świta na zdrowie.
Byle mnie kochał stryjaszek kochany,
Był mi zawsze zdrów, czerstwy i rumiany.
Lecz, cóż to? mars? mars? fel! precz z nim do licha!
zaglądając w oczy
No... proszę... troszkę. — Niknie wyraz srogi.
Czoło się równa, oko się uśmiecha.
Otóż tak lubię,
ściskając go

mój stryjaszku drogi!

RADOST

placzkliwie, zawsze dając przestrogi

Mój Gustawie, powiedz mi: chcesz, czy nie chcesz żony?

GUSTAW

Chcę, chcę, stryjasku.

RADOST

Pewnie?

GUSTAW

Jestem jej spragniony —

RADOST

Jakże to więc sposób wyszukałeś sobie?

GUSTAW

Ja nic dotychczas nie wiem o sposobie.

RADOST

Te wycieczki przez okna, te nocne wyprawy.

GUSTAW

I cóż!

RADOST

zniecierpliwiony

Cóż! Panna!

GUSTAW

A, bardzo ciekawy.

Co moją pannę to obchodzić może,
Kiedy, jak i gdzie ja się spać położę?
Nie śpię — tem lepiej dla niej, bo na jawie
Nią tylko jedną myśli moje bawię,
I do niej wzdycham jak w dzień, tak i w nocy;
Ale jak zasnę — jestże to w mej mocy?

RADOST

placzkliwie

Mój Gustawie! — Dla Boga, porzuć myśli płocze,
I raz tylko, raz pierwszy zastanów się trochę.
Kilka dni jesteś pośród tak godnej rodziny,
I nie ma dnia jednego... gdzie tam dnia!... godziny,
Żebyś czegoś nie zbroił, aż się serce kraje.
Pani Dobrójska sama opiekę ci daje;
Nie idąc wzorem matek, co nos górą noszą,
Kiedy w duszy o zięcia wszystkich świętych proszą —
Pamiętna twych rodziców i mojej przyjaźni,
Swoją zamiar względem ciebie głosi bez bojaźni.
Ale wszystko na próżno, daremnie się trzudzi:
Miejski panicz w wieśniakach innych widzi ludzi;
Swoich nudów nie kryje, grzeczności nie sili,
I chce dać uczuć wartość każdej swojej chwili.
Wróbel się tylko, mówią, pustej strzechy trzyma,
Ale co w twojej głowie już i wróbla nie ma.

GUSTAW

ze szczerem zastanowieniem

Prawda, prawda, stryjaszku, zbyt słuszne przestrogi;
Ach, ojcowskiemi strzeżesz mnie oczyma,
ściskając go
O, jesteś dla mnie skarb, przyjaciel drogi,
Dzięki ci, dzięki za twoje przestrogi.

RADOST

z rozczuleniem ściskając go

Mój ty pocziwy, mój luby Gustawie!

GUSTAW

Mój przyjacielu, mój ojczu kochany!
Zobaczysz, jak się ogromnie poprawię,
Bylem miał tylko powód do odmiany.
A teraz zgadnij, jaką dziś zabawę...

RADOST

O dla Boga! on swoje! Otóż masz poprawę.
Ach zmiłuj się, uważaj, powiedz, czy to ładnie,
Że z domu pan zalotnik oknem się wykradnie,
Aby noc całą Bóg nie wie gdzie trawić!

GUSTAW

Ależ stryjaszku, ja się muszę bawić.

RADOST

Bawić!

GUSTAW

A wprawdzie, w tym szanownym domu.

Gdzie każdy dla mnie aż nadto łaskawy,
Gdzie nie ubliżam w niczem i nikomu,
Żadnej dotychczas nie widzę zabawy.

RADOST

Idziez tu o zabawę, wrzawę nieustanną?

GUSTAW

Ależ o nudy idzie.

RADOST

Nudy z piękną panną!

GUSTAW

Nie będą nudy, jak się kochać będę.

RADOST

I kiedyż to nastąpi?

GUSTAW

Jak się z nią ożenię.

RADOST

Albo inaczej: jak na koszu⁸ siędę⁹.

⁸siąść na koszu a. dostać kosza — oświadczyć się i nie zostać przyjętym. [przypis edytorski]

⁹siędę — dziś popr. forma: siądę. [przypis edytorski]

GUSTAW
Ba, ba, ba! jeszcze czego.

RADOST
I skąd pewność, że nie?
Jestże to napisano, wryto na niebie,
Że Aniela koniecznie musi pójść za ciebie?

GUSTAW
Pójdzie, pójdzie, stryjasku.

RADOST
Tylko bardzo proszę,
Niech samochwalstwa od ciebie nie znoszę.

GUSTAW
Do samochwałów któż tego policzy,
Który rozsądnie zważa i powiada,
Że gdzie dwie rodzin związku sobie życzy,
Związku się w końcu spodziewać wypada?

RADOST
Prawda, jeśli Aniela choć trochę polubi.

GUSTAW
Bądź z łaski swojej spokojny w tym względzie.
Już ja ci ręczę, wszystko dobrze będzie.

RADOST
Nadto pewności, a ta pewność zgubi.

GUSTAW
Już spuść¹⁰ się na mnie... Ale dość tych fraszek.
Teraz niech zgadnie kochany stryjasek...

RADOST
Pewnie, gdzie byłeś?

GUSTAW
Gdziem bawił tak długo.

RADOST
Wymów już, wymów, bo cię diable dusi.

GUSTAW
Na miejskim balu byliśmy przebrani.

RADOST
Na jakim balu?

GUSTAW
Pod Złotą Papugą.

RADOST
W karczmie!

¹⁰spuścić się na kogoś (daw.) — polegać na kimś, liczyć na kogoś. [przypis edytorski]

GUSTAW

Przebrani.

RADOST

O Boże! o Boże!

GUSTAW

Tęgo młodemu nikt pewnie nie zgani.

RADOST

ironicznie

Pewnie pochwali?

GUSTAW

Bo pochwalić musi.

RADOST

Piękna mi szkoła!

GUSTAW

Lepsza być nie może.

Na małym świecie, co się wielkim mieni,
Gdzie każdy trwożnie po śliskiej przestrzeni,
Jakby na szczudłach i w przyłbicy chodzi;
Tam, czem są ludzie, niechaj nikt nie bada.
Ale gdzie człowiek mało pozór ceni,
Przybranym kształtem nie chce i nie zwodzi,
Gdzie więcej wola, niż rozum nim włada,
Tam schwytaj pędzel, wzór stoi gotowy.

RADOST

Otóż go macie! Jest La Bruyère¹¹ nowy.

placzkliwie

Gucio! dopieroś dziękował za radę.

GUSTAW

nie słuchając

I co mi teraz przychodzi do głowy.

RADOST

Na przykład?

GUSTAW

Jedźmy tam dziś.

RADOST

Ja z tobą?

GUSTAW

Ty ze mną.

RADOST

Oszalał!

¹¹Jean de La Bruyère (1645–1696) — fr. pisarz, autor *Charakterów* (*Les Caractères ou les Mœurs de ce siècle*), dzieła opisującego postaci i obyczaje XVII-wiecznej Francji. [przypis edytorski]

GUSTAW

Wcześniej wrócisz.

RADOST

ironicznie

Tą drogą tajemną.

GUSTAW

Jedziesz?

RADOST

Dajże mi pokój.

GUSTAW

No, to sam pojadę.

RADOST

Guciu! dopieroś dziękował za radę.

GUSTAW

żałośnie

Luby stryjasku! wkrótce się ożenię.

RADOST

do siebie z zadziwieniem

No! i dlatego takie figle stroi.

GUSTAW

jak wyżej, prosząc

Już raz ostatni.

Opieka

RADOST

Ja go nie odmienię,

To rzecz daremna.

GUSTAW

Na kasztana wsiędę!...

RADOST

przestraszony

O! na kasztana!

GUSTAW

Przede dniem tu będę.

RADOST

Weź już moją dorożkę, a kasztan niech stoi.

do siebie:

Jeszcze kark skręci z tego waryjata.

GUSTAW

Dobrze, stryjasku.

RADOST

I deliję¹² moją.

¹²*delija, delia* (daw.) — kurtka męska. [przypis edytorski]

GUSTAW
Dobrze, stryjaszku.

RADOST
W tej kurteczce lata.
Jeszcze kataru u diaska dostanie.

GUSTAW
Dobrze, stryjaszku, jak chcesz, tak się stanie.
Ja zawsze mówię, święte rady twoje.

RADOST
Otóż masz, teraz powie, że to z mojej rady
Przez okna łązi na nocne biesiady.

GUSTAW
Zatem radzisz wchodzić drzwiami?

RADOST
Gadajże z waryjatami!
Ja ci radzę pójść spać.

GUSTAW
Spać?

RADOST
Bładyś, aż niemiło.

GUSTAW
Błady? To dobrze, to nic nie zaszkodzi:
Bładość niepokój miłosny dowodzi,
Bładości prędzej niż słowom się wierzy.
Pamiętasz przecie, jak to dobrze było
Rano, nazajutrz, po twojej wieczerzy?

RADOST
Mojej wieczerzy?

GUSTAW
To jest, mówiąc szczerze,
Ja sam dawałem tę sławną wieczerzę,
Ale stryjaszek potem długi płacił.

RADOST
Niestety!

GUSTAW
Wcalem na cerze nie stracił.
„Teraz to kocha — rzecz niezaprzeczona —
Jak blady, słaby! — on z miłości skona” —
Powiedz sam, wszakże prawda, tak mówiono.
I gdybym nie był zanadto...

RADOST
No, no, no,
Nie dość szaleje, jeszcze mnie powiada!
Teraz idź i śpij, taka moja rada.

Ale mój Guciu, Guciuniu serdeczny,
Staraj się zbliżyć, podobać Anieli.

GUSTAW
Dobrze, stryjaszku.

RADOST
Dla matki bądź grzeczny.

GUSTAW
Dobrze, stryjaszku.

RADOST
I na miłość Boga,
Jeśli ci jeszcze moja przyjaźń droga,
Nim się odezwiesz, pomyśl pierwej nieco.
Bo często słowa jakby z worka lecą,
Ale sensu w nich — no! — tego tam nie ma. —
A teraz idź spać, już mrugasz oczyma.

GUSTAW
Pójdę się przebrać.

Całuje go w rękę.

RADOST
całując go

Pamiętaj, Gustawie...

GUSTAW
Sam się zadziwisz, jak się dziś poprawię.

Odchodzi w lewe drzwi boczne.

RADOST
patrząc za nim, serio
Poprawię! Zawsze jedno co godzina,
Zadziwisz się! tak!
przechodząc nagle w uczucia
Kochany chłopczyzna!

SCENA V

Radost, Albin (chustka w rękę, tragicznym tonem).

RADOST
Cóż cię, panie Albinie, sprowadza tak wcześniej?

ALBIN
Niestety!

RADOST
Jak wzdychałeś, tak wzdychasz boleśnie.

ALBIN
Ach! jakże nie mam wzdychać, kiedy w smutku tonę;
Kiedy nocne minuty łzami przeliczone!

RADOST
A ja ci radzę, wypogódź tve czoło,
Nie bądź Gustawem — lecz kochaj wesoło:
Te elegije i miłosne żale

Młodej dziewczyny nie podbiją wcale;
A zwłaszcza Klarę, co jak iskra żywa,
Jeżeli westchnie, to wtedy gdy zięwa;
Klara, co spocząć, rzadziej milczeć zdoła,
Sprzeczna z układu, z natury wesoła,
Lęka się smutku, któregoś obrazem.

ALBIN

Ach! możnaż kochać i nie płakać razem?
po krótkim milczeniu
Już dwa lata się kończą, jak powabność Klary
Wznieciła moją miłość bez granic, bez miary.
Nie ma dnia, bym nie błagał najczulszem wejrzeniem;
Samem już tylko teraz oddycham westchnieniem;
Łzami skrapiam jej ślady, skrapiam całą drogę:
I kamień już bym zmiękczył, jej zmiękczyć nie mogę.

RADOST

Żebyś i sto lat jęczał, wszystko nic nie znaczy.

ALBIN

Ach!

Śmierć

RADOST

Cóż dalej chcesz robić?

ALBIN

Co? — Umrę z rozpaczy.

RADOST

Może cię kocha.

ALBIN

Kocha? — Umarłbym z radości.

RADOST

Każ więc sobie zawczasu dzwonić z przezorności.

ALBIN

Ja płaczę, ty się śmiejesz.

RADOST

Śmieję się i ty razem.

ALBIN

Ach, posłuchaj mnie raczej, nie dręcz tym rozkazem.
Myślałem, że wytrwałość najczystszych płomieni
Nienawiść w łagodniejsze uczucia przemieni,
Ową nienawiść mężczyzn powziętą z rachuby,
Którą w duszy piastuje, z której szuka chluby.
Ach, błędna myśl, niestety! zwodnicze nadzieje!
Jej serce coraz stygnie, a moje goreje!

RADOST

tymże tonem

Bywaj zdrów!

ALBIN

Ach, gdzie idziesz?

RADOST

jak wprzód

Ach, idę do siebie.

ALBIN

Nie litujesz się żalu, opuszczasz w potrzebie.

RADOST

Chciałbym jeszcze do domu pojechać na chwilę.

dobrywając zegarka

Tylko że już podobno... jeśli się nie mylę...

Oh! tak to już późno! Wdaj się tylko z trzpiotem:

U niego jak rozsądek, tak wszystko na potem.

ALBIN

chwytając go za rękę

Czekaj, zwierzyć ci muszę straszną tajemnicę.

RADOST

przestraszony

Dla Boga, co to będzie!

ALBIN

Rzecz całą oświecę.

RADOST

Albinie; ja truchleję!

ALBIN

Zachowasz ją święcie?

RADOST

Mów!

ALBIN

Klara i Aniela mają przedsięwzięcie...

Słuchaj i zapłacz, nigdy — nie iść za mąż.

RADOST

zadziwiony i wstrzymując się od śmiechu

Szczerze?

Na znak potakujący Albina Radost parska śmiechem.

ALBIN.

Co? — Ty się śmiejesz z tego?

RADOST

Śmieję, bo nie wierzę.

ALBIN

Ja ci ręczę.

RADOST

I skąd wiesz?

ALBIN

Wiem pewnie.

RADOST

Daj Boże!

do siebie:

Taki bodziec Gustawa obudziłby może.

Byle mu wierzył.

do Albina:

Dzięki za dobrą nowinę.

ALBIN

Jak to, Radoście, dobrą? — Dobrą, a ja ginę.

RADOST

Nie zginiesz, będziem żyli.

ALBIN

Ty się śmiejesz zawsze.

Łzy

RADOST

Ty zaś nie płacz, a losy będą ci łaskawsze.

Odchodzi w lewe drzwi środkowe.

ALBIN

O miłości, miłości! ty żalów przyczyno!

Złorzeczyć ci nie mogę, bo mile łzy płyną.

Lecz Klaro! kiedyż równą odpłacisz mi miarą?

Kiedyż ze mną zapłaczesz? Klaro! Klaro! Klaro!

SCENA VI

Albin. Aniela, Klara

wchodzą przed ostatnim wierszem z prawych drzwi środkowych.

KLARA

cicho stanąwszy przy Albinie

Po raz pierwszy, drugi, trzeci!

Na wezwanie takie dzielne,

Powtórzone po trzy razy,

Nawet duchy nieśmiertelne,

Jak posłuszne ojcu dzieci,

Porzucając ciemne cele,

Stają władcy brać rozkazy.

Mogęż spóźnić przyjście moje?

Otóż jestem, otóż stoję.

ALBIN

całując w rękę

Ach!

KLARA

Nic więcej?

ALBIN

To tak wiele.

Klara śmieje się — po krótkim milczeniu:

Ach, urągasz miłości.

KLARA
śmiejąc się

Urągam? — broń Boże!

ALBIN
Twoje serce bez czucia.

KLARA
Lwie, tygrysie może?

ALBIN
Nikt go zmiękczyć nie zdoła.

KLARA
Nie każdy, to pewnie.

ALBIN
Ja tak kocham.

KLARA
A ja nie.

ALBIN
Ja płacę tak rzewnie.

KLARA
Ja się śmieję.

ALBIN
Okrutna! Poznasz mnie po stracie.

KLARA
Okrutna! sroga! niestety! o nieba!
do Anieli:
Uchodźmy prędko, tu miłość na czacie,
Prędko, Aniello, dowierzać nie trzeba.

Śpiewa:
Tak babunia nam śpiewała,
Ja uciekam, pókim cała.

ALBIN
Zostań, okrutna, zostań! Uwolnię tve oczy
Od smutnego przedmiotu, co ich świetność mroczy.
Ciesz cię moja męka? — Ciesz się więc do woli:
Żaden twój raz nie minął, każdy mocno boli.
Jedna tylko pociecha mej duszy zostaje,
Żem nie zasłużył wzdargy, której dziś doznaję.

ANIELA
Panie Albinie! któż tak ściśle bierze?
Zostań się z nami, wszak ci to są żarty.

KLARA
Com powiedziała, powiedziałam szczerze.

ALBIN
A ja wszystkiemu co do słowa wierzę.

KLARA

Godzien pochwały, kto nie jest uparty.

ALBIN

Godzien litości, kto pokochał Klarę,
Bo razem w litość stracił wszelką wiarę.

Odchodzi w prawe drzwi boczne.

SCENA VII

Aniela, Klara.

ANIELA

Tak drażnić, dręczyć, to się już nie godzi.

KLARA

Cóż? Pójść za niego?

ANIELA

Ja tego nie mówię;
Lecz gorycz losu niech litość osłodzi,
Niech mu przynajmniej o przyczynie powie.

KLARA

Na co? Niech kocha, płacze, jęczy, kona.

ANIELA

Ach, tego nie chcę, i ty nie tak sroga.

KLARA

Gardzę miłością, jestem niewzruszona.

ANIELA

Wszak ci się znajdzie łagodniejsza droga:
I na cóż tam słów, gdzie dosyć na znaku.

KLARA

Może mam przed nim, dygnawszy trzy razy,
Kręcąc fartuszkim, piekąc rak po raku,
Prosić lękliwie, aby bez urazy
Przyjął odpowiedź, wprowadzie niezbyt miłą,
Ale ogólną dla całej płci jego? —

ANIELA

O, pewnie, pewnie, lepiej by tak było,
Niż wciąż powtarzać w obliczu biednego,
Że jego miłość, równie jak osoba,
Ani cię bawi, ani się podoba.

KLARA

Wierz mi, Anielo, wszystko to za mało.
Nie wiesz, jak twarde jest serce mężczyzny,
Jak prędko rany umie ściągnąć w blizny,
Blizny, co potem stają mu się chwałą.
Nic ich próżności nie zbije, nie skarci,
Im więcej przeszkód, tem więcej uparci.
Łaj, gardź, nienawidź — oni w nienawiści,
Gniewie i wzgardzie mają swe korzyści,
Tak, że nareszcie czasem z nas niejedna,
Tracąc cierpliwość, tracąc głowę, biedna,

Znudzona walką, ze wszech stron ściśnięta,
Musi pokochać, by pozbyć natręta.

ANIELA

Na cóż mi mówisz, co ja wiem dokładnie?
Znam dobrze mężczyzn, ten ród krokodyli,
Co się tak czai, tak układa snadnie,
By zyskać ufność i zdradzić po chwili.
Lecz że źli oni, mamyż być takimi?

KLARA

O, były, były kobiety dobremi,
I jakież tego zwyczajny był skutek?
Radość dla mężczyzn, dla nas gorzki¹³ smutek,
Wspomnij tę książkę.

Książka

ANIELA

Nigdy nie zapomnę:
Męża Kloryndy życie wiarołomne.

KLARA

ze wzrastającym zapalem
I żal jednego twą zemstę zwycięża?
Żal, że chciał dopiąć i celu nie dopnie?
I my nasz zamiar: «nigdy nie mieć męża»
Mamy oznajmiać, głosić nieroztropnie?
Wszystkim do razu odebrać nadzieję?
I miłość własną każdego ocalić?
O nic, nic z tego, moi dobrodzieje!
Wy, co ze zwycięstw lubicie się chwalić,
U nóg, tu, każdy, niech kark zgina hardy,
Każdy z osobna dozna naszej wzdardy.

ANIELA

z zapalem
Wzdychaj więc każdy!

KLARA

z zapalem

I kochaj się we mnie.

ANIELA

Dlaczegoż w tobie?

KLARA

By jęczał daremnie.

ANIELA

I moje serce nie więcej im sprzyja.

KLARA

Anielo! ręka! Powtórzmy tu śluby
Nam wiecznej chwały, a im wiecznej zguby.

Przysięga, Kobieta,
Mężczyzna

Razem podając sobie ręce, mówią razem i powoli.
Przyrzekam na kobiety stałość niewzruszoną,
Nienawidzić ród męski, nigdy nie być żoną.

¹³gorzki — dziś: gorzki. [przypis edytorski]

ANIELA
Nienawidzieć, tak, oprócz mego stryja.

KLARA
I mego ojca.

ANIELA
I stryjecznych braci.

KLARA
I pana Jana...

ANIELA
I pana Karola.

KLARA
I Józia...

ANIELA
Kazia, Stasia...

KLARA
Hola! hola!

ANIELA
Na ostrożności nikt nigdy nie straci.

po krótkim milczeniu
Zatem już kochać nie wolno nam będzie?

KLARA
Jedna dla drugiej kochankiem się stanie.

ANIELA
zamyślona
Jedna dla drugiej — a tak — to przykładnie...
Lecz powiedz, Klaro, oświeć mnie w tym względzie:
Czy oni nigdy nie kochają szczerze?

KLARA
po krótkim milczeniu
Nigdy? — hm? — Pewnie.

ANIELA
Na cóż to udanie?

KLARA
Na co i po co, nic nie wiem w tej mierze.
Lecz com czytała, pamiętam dokładnie:
«Że miłość gorsza nad wszelką przygodę,
Że masz się kochać, wolisz skoczyć w wodę».

ANIELA
Klaro! zmiłuj się, w wodę! — to za wiele!

KLARA
Tak, nie inaczej! tak było w tem dziele.

Książka
Miłość, Miłość tragiczna,
Miłość silniejsza niż śmierć

ANIELA

Taką więc sprawą rzecz wcale nieładna,
Że każda kocha, nie topi się żadna.

KLARA

Bo do przyszłości duch każdy przykuty,
Żyje dla nieba, kocha dla pokuty.

ANIELA

O, wy mężczyźni!

KLARA

Piekło was zrodziło!

ANIELA

Że nie ma kraju, gdzie by was nie było!

KLARA

prędka rozmowa

A nasz pan Gustaw, laleczka warszawska.

ANIELA

O, ten się nawet udawać nie trudzi.

KLARA

Jeśli przemówi, to już wielka łaska.

ANIELA

Chce się ożenić, bo się czasem nudzi.
Przynajmniej uszy od jęków ocalę.

KLARA

Mnie by ta pewność nie cieszyła wcale;
Niech każdy kocha i w tem ma swą karę.

ANIELA

Ach, gdyby można miłości dać wiarę,
Byłoby szczęście większe na tym świecie?

KLARA

Było przed laty, wszak pamiętasz przecie,
Cośmy czytały?

ANIELA

Czy ja mam w pamięci?
Jak tylko wspomnę, w głowie mi się kręci.

SCENA VIII

Pani Dobrójska, Aniela, Klara, Albin.

Albin, wszedłszy, opiera się o ścianę blisko stolika i z założonemi rękami, często wzdychając, oka nie spuszcza z Klary.

PANI DOBRÓJSKA

wchodząc, do Albina:

Kocha się, kto się klóci, dawne to przysłowie.

KLARA

całując ją w rękę

Czy się ciocia klóciła?

PANI DOBRÓJSKA

do Klary:

Oj, zielono w głowie.

KLARA

O, nie!

PANI DOBRÓJSKA

O, tak.

KLARA

Dlaczego?

ANIELA

Klara, moja mamó,
Bywa bardzo rozsądna.

KLARA

Aniela toż samo.

ANIELA

Zgadzą się we wszystkim.

KLARA

Radzą się wzajemnie.

PANI DOBRÓJSKA

Kiedy dwie głowy radzą daremnie,
Rozsądna zatem Klara rozsądnej Anieli
Zapewne jej uwagi rozsądnej udzieli,
Że grzeczność, a szczególnie w swojej matki domu,
Najmniejszej przynieść krzywdy nie może nikomu;
A nawzajem Aniela poradziła Klarze,
Że obojętność szydzić niekoniecznie każe.

KLARA

klaniając się nisko Albinowi
Panie Albinie, bardzo dziękujemy.

ANIELA

do Dobrójskiej
Trzebaż się starać o pana Gustawa?

PANIE DOBRÓJSKA

Ale nie krzywić, nie dąsać się zawsze.

Siadają przy okrągłym stoliku i robótki biorą, prócz Klary.

ANIELA

szybka rozmowa
On nas nie widzi.

KLARA

I ślepy, i niemy.

ANIELA

Mamże¹⁴ go błagać o względy łaskawsze?

¹⁴*mamże* (daw.) — czyż mam, mam przecież. [przypis edytorski]

KLARA
Mówić, gdy milczy; gdy nudzi, zabawiać?

ANIELA
ironicznie
I jakaż na wsi może być zabawa!

KLARA
podobnie, coraz prędzej
I z wieśniaczkami o czymże rozmawiać!

ANIELA
O pięknym czasie¹⁵, albo słotnej porze.

KLARA
Miejskim rozumem zaćmiłby nas może.

ANIELA
Przez litość, gęstą daje mu zasłonę.

KLARA
Przez litość, drzemiać, stara się o żonę.

PANI DOBRÓJSKA
Już to mnie przegadacie, moje piękne damy.

ANIELA
Ależ, mamu kochana! cóż my robić mamy?

KLARA
Kiedy na sofie rozparty szeroko,
Półgębkiem gada, śpi na jedno oko,
Mamyż mu śpiewać arietkę wesołą?
Albo z girlandą tańcować wokoło?

Klara, mówiąc ostatni wiersz, robi kilka kroków tańca z chustką w ręku. Albin rzuca się i odrzuca krzesło za nią stojące.

ALBIN
Przebóg!

KLARA
Cóż?

ALBIN
Krzesło.

KLARA
rozgniewana
Ach! Z panem... prawdziwie...
Nawet potknąć się nie można!

ALBIN
Niestety.

ANIELA
do Dobrójskiej
Bardzo rozsądnie.

¹⁵piękny czas — tu (z fr. *beau temps*): ładna pogoda. [przypis edytorski]

PANI DOBRÓJSKA

śmiejąc się

Ja sama się dziwię.
Nie arietki, nie, ani też balety,
Lecz grzeczność, skromność, to wasze zalety.

KLARA

ironicznie

Zresztą, jest Radost, jest Albin, jest Gustaw...
Trzech mężczyzn! to sąd podług męskich ustaw;
Trzech! razem! ogrom! i czegoż im trzeba?
Cóż rozum kobiet, ten słaby twór nieba,
Co się im zbliżyć nawet praw nie rości,
Dałby za korzyść tym sędziom honoru,
Wszechwładcom świata, skarbonom mądrości?
Nasze uczucia, nie sięgając wzoru,
Na męskiej duszy twór zawsze wyniosły
Pęta by tylko albo skazę niosły.

PANI DOBRÓJSKA

Nie wszystko straszne, co czasem zastrasza.
Mają wady mężczyźni, ma także pleć nasza;
Zatem szalę rozsądku ta strona przeważa
Co swoje błędy karczi, a cudzym pობлаża.

Kobieta, Mężczyzna

SCENA IX

P. Dobrójska, Aniela, Klara, Albin, Gustaw.

Albin stoi przy prawej stronie sceny, przy nim siedzi przy stole pierwsza Klara, druga Aniela, trzecia Dobrójska, robótkami zajęte. — Gustaw wchodzi i, skłoniwszy się, stawia krzesło na środku — siada obrócony do parteru trochę na przodzie sceny — Gustaw w tej scenie mówi z roztargnieniem, aby tylko co mówić, z początku swoim ubiorem zajęty.

GUSTAW

Przecie deszcz ustał — pogodniej na niebie.

KLARA

Arcyprzyjemna aura, w samej rzeczy.

Do Anieli:

Że grzecznie bawię, nikt już nie zaprzeczy.
A teraz kolej, Anielo, na ciebie.

PANI DOBRÓJSKA

do Klary z nieukontentowaniem

Klaro, czy znowu?

do Gustawa:

Albin mówił właśnie,
Że z nowej chmury nowa grozi ślota.

ALBIN

Dla mnie pochmurno, ach, nawet ciemnota.
Bo i nadzieja powoli już gaśnie,
Kiedy mym smutkiem Klara ucieszona.

KLARA

zniecierpliwiona

Ach nie, wcale nie, smuci się, i bardzo.

GUSTAW
zausze z roztargnieniem, byle co mówić
Panie pracują.

KLARA
Mężczyźni tem gardzą
Lubo w tej pracy najprędsza obrona
Przeciw tym nudom, w które wieś obfita.

Nuda, Klótnia

PANI DOBRÓJSKA
do Klary z nieukontentowaniem
Czy ty się nudzisz?

KLARA
Mnie się ciocia pyta?

GUSTAW
jak wprzód
Słabym się czuje, kto szuka obrony.

KLARA
O sobież tylko myśleć nam wypada?

GUSTAW
pozierając¹⁶ na Albina
Tak, i o bliskich — to pięknie i hojnie.

KLARA
ze wzrastającym zapalem
Bliski, niebliski może być znudzony.

ANIELA
do Klary na stronie
Klaro, daj pokój.

GUSTAW
zausze obojętnie
Ogólna więc rada...

KLARA
Rady dość nigdy....

GUSTAW
sens kończąc
Dla popsutych dzieci.

KLARA
Wiem zatem, gdzie się zwracać.

GUSTAW
obojętnie
Do zwierciadła.

PANI DOBRÓJSKA
Klara nie może rozmawiać spokojnie.
Lada dmuchnięcie tę iskrę roznieci.

¹⁶*pozierać* — dziś: spoziierać, patrzeć. [przypis edytorski]

GUSTAW
wyciągając się na krzesło
O, proszę pani, mnie to dosyć bawi.

KLARA
urazona, ironicznie
Czy tak? Doprawdy? Nie byłabym zgadła,
Że moja mowa takie cuda sprawi.
Do Albina:
Ach, proszę mnie tak nie ścigać oczyma.

ALBIN
z westchnieniem
I tego wzbraniaasz?

KLARA
Ach, bo miary nie ma.
do Anieli na stronie:
Żeby choć mrugnął, mogłabym się skrzywić.

PANI DOBRÓJSKA
po krótkim milczeniu
Pan Gustaw mógłby i słusznie się dziwić,
Że wiejska cisza, a zwłaszcza w tej porze,
Dla kogokolwiek przyjemną być może.

GUSTAW
mówi coraz wolniej
I owszem, owszem... wcale się nie dziwię...
Więś jest przyjemna,
Ziewa skrycie.
przyjemna prawdziwie.

Grzeczność

KLARA
do Anieli na stronie:
Widzisz?

ANIELA
Co?

KLARA
Ziewa.

ANIELA
Grzeczny...!

KLARA
(sens kończąc)
Ciocia powie.

głośno
Otóż to grzeczność...
na wejście Dobrońskiej sens zmieniając
Chwalić wbrew gustowi.

GUSTAW
coraz wolniej
Nie, wieś ma swoje wdzięki... mówię szczerze.
Ziewa skrycie.

Więś

Na wiosnę kwiatki... listki... trawki świeże,
A w lecie, w lecie!... są te... piękne żniwa;
No i w jesieni...
ziewając

także... tam coś bywa;
W zimie wieczory... tak... w zimie... wieczory;
Są, są zabawy... o, są każdej pory.

Ziewa i wkrótce zaczyna drzemać.

PANI DOBRÓJSKA

W nas to samych zabawy i nudów przyczyna.
Jeśli beczynnie każda wlecze się godzina,
Konieczne zatrudnienia nie dzielą nam czasu,
Jeśli w ciągłym odmęcie śród¹⁷ gwaru, hałasu,
Zawsze pragniemy nowych rzeczy, nowych ludzi,
Wtedy jak wieś, tak miasto, koniec końców — znudzi.
Dlatego nas zapewne nadzieja nie mami,
Iż pan Gustaw potrafi bawić się i z nami.

KLARA

po krótkim milczeniu, cicho
Pst! Ciociu!
pokazując śpiącego Gustawa:
Już się bawi.

PANI DOBRÓJSKA

A! co tego...

KLARA

Chodźmy stąd wszyscy.

ANIELA

Zostawmy samego.

ALBIN

Ja i w nocy tak nie śpię.

PANI DOBRÓJSKA

To za wiele.

KLARA

Chodźmy.

PANI DOBRÓJSKA

Ale nie...

ANIELA

ciągnąc za rękę
Moja mamó, proszę.

KLARA

biorąc za drugą rękę
Ja także za nim suplikę zanoszę;
Wszakże się wyśpi, jak sobie pościele,
Tak sobie posłał, niechże śpi do woli.

¹⁷śród — dziś: wśród. [przypis edytorski]

do Albina z niecierpliwością:
No, chodźże waćpan — prędeży! — pst! — powoli.

Wszyscy wychodzą — Gustaw śpi — wkrótce wbiega Radost — przypatruje się z żalem Gustawowi — zakłada ręce i siada na krześle, na którym siedziała pani Dobrójska.

SCENA X

Gustaw, Radost.

RADOST

żalostnie, zaledwie nie z płaczem, coraz głośnieję
Gustawie! mój Gustawie! okrutny Gustawie!

GUSTAW

otwiera oczy i patrząc przed siebie, odpowiada jakby pani Dobrójskiej:
Tak, mościa dobrodziejsko, ja się na wsi bawię.

RADOST

parskając śmiechem
I śmiać się muszę, kiedy łąjąc chciałem.

GUSTAW

zadziwiony, po krótkim milczeniu, wstając
Zasnąłem trochę.

RADOST

ironicznie

Gdzie tam.

GUSTAW

z nieukontentowaniem
Spałem, spałem,
Nie ma co mówić.

RADOST

udając Gustawa

„Jak się dziś poprawię,
Zadziwisz się, stryjaszku” — Otóż się i dziwię,
Żeś dobrze zasnął i chrapał szczęśliwie.

GUSTAW

z nieukontentowaniem
No, spałem, prawda; ale z drugiej strony,
Trudno kochanka uśpi huk móżdżierzy,
z udaniem uczuciem
Łacno głos fletów, głos kobiet pieszczony.

RADOST

O! o... głos fletów! Niby kto uwierzy!
Dla Boga, chłopcze! Boska na mnie plago!
Próżnoż cię ścigam prośbą i uwagą,
Powiedz, czy serce zastygło w twem łonie,
Spać przy kochance¹⁸, jakby już przy żonie?

GUSTAW

niekontent z siebie, odtrącając krzesło
Hm! Diabeł nadał krzesło tak wygodne!
Tak mnie znienacka jakoś... rozmarzyło.

¹⁸kochanka (tu daw.) — ukochana, wybranka; tu: przyszła narzeczona. [przypis edytorski]

RADOST

I chce się żenić! — To zaloty modne!
Chcesz spać, no, to śpij, kiedy ci spać miło.

GUSTAW

Ale stryjaszku, to niechcący było.

RADOST

A cóż, u diaska! miałeś jeszcze może
Dobranoc wszystkim powiedzieć dokoła?

GUSTAW

No, no, stryjaszku, nie zachmurzaj czoła:
Wszystkim nieszczęściom zaraz kres położę.

RADOST

zatrzymując go
Jak? co? gdzie?

GUSTAW

Wszystko chcę naprawić godnie.

RADOST

prosząc najpokorniej
Guciu, Guciuńciu, nie czyn mi zakały,
Bądź też rozsądny, tydzień, tydzień mały!

GUSTAW

Będę, stryjaszku, będę... dwa tygodnie.

RADOST

Dla ciebie błagam.

GUSTAW

Stryjaszku kochany!
Wart twego gniewu, wart jestem nagany,
Umiem czuć, cenić ojcowskie przestrogi,
Dzięki ci, dzięki, stryjaszku mój drogi.
Ściskają się.

RADOST

rozczulony
Guciu kochany!
po krótkim milczeniu
Ale ja się boję,
Że ty dziękujesz i znów robisz swoje.

GUSTAW

Nie, teraz jestem, będę zakochany,
Z samym Albinem na wyścigi idę.

RADOST

wstrzymując go
Ach, czekaj! Nową naprowadzisz biedę.
Za drwinki wezmą nagłość tej odmiany.

GUSTAW

Nie, westchnę tylko — raz na pół godziny.
Lecz patrzeć będę, tego mi nie zganią
Ale jak patrzeć! — Już wiem. — Wzrok jedyny!
biorąc go pod rękę i ciszej
Jak niegdys patrzył stryjaszek na panią...

RADOST

zatykając mu usta
Cicho, bądź cicho!
oglądając się
Ty, widzę, szalony...

GUSTAW

Ale co gorzej, co mnie trochę smuci,
Że panna na mnie i okiem nie rzuci.

Żona, Kobieta, Flirt

RADOST

Ach, mój Gustawku, wszak ty szukasz żony;
Chciałbyś takiej, co ściga oczyma,
Jakby wołała: «Kto kogo przetrzyma»,
Lub tej, co spojrzy i westchnie przed siebie
Jakby szeptała: «Poszłabym za ciebie»?

GUSTAW

Nie — ja chcę, chociaż niby jestem trzpiotem...

RADOST

z westchnieniem
Niby.

GUSTAW

Dobrą mieć żonę.

RADOST

A ktoś wątpi o tem?

GUSTAW

I gdybym nie czuł przymiotów Anieli,
Radost w niemem zachwyceniu wyciąga ręce ku niemu.
Jużbyście mnie tu dotąd nie widzieli.

RADOST

ściskając go
Ach, jakież anioł przemówił przez ciebie?

GUSTAW

Prawda? — Rozsądnym umiem być w potrzebie?

RADOST

Ach, strasznie, strasznie, byle tylko trwale.

GUSTAW

Idę więc biegać, śpiewać...

RADOST

żalośnie, zatrzymując go
Tego wcale...

Gustaw przerywa mowę Radosta gwałtownem uściśnieniem, w którym mówi wiersz następujący:

GUSTAW

Sam się zadziwisz, jak się dziś poprawię!

Wytrąca niechcący tabakierkę z rąk Radosta, a wybiegając, wyraca krzesło — Radost, goniąc za tabakierką i raz na nią, raz na Gustawa patrząc, gdy zasłona spada:

RADOST

Czekaj! Zmiłuj się! o Boże! Gustawie!

AKT II

SCENA I

P. Dobrójska, Radost.

PANI DOBRÓJSKA

Tak, tak, panie Radoście, podzielam twe żale.
Ale mnie się pan Gustaw nie podobał wcale!
Miłość własną, przeczącą, co drugim należy¹⁹
Najtrudniej mi przychodzi przebaczyć młodzieży.

RADOST

Tej wady Gustaw nie ma.

PANI DOBRÓJSKA

Ma tylko zalety,
A żadnej wady? — prawda?

RADOST

Ach, ma, ma, niestety!

PANI DOBRÓJSKA

A tą jest?

RADOST

Roztargnienie, wesołość, pustota...
No, co mam obwijać — trzpiot!

PANI DOBRÓJSKA

Nie widzę w nim trzpiota.

RADOST

Ach, mościa dobrodziejko, któż to już zaprzeczy?
Ale ma serce dobre, głowę nie od rzeczy;
To nie minie jak płochomość, z czasem nie uleci,
To jest szczęścia rękojmią dla żony i dzieci.

PANI DOBRÓJSKA

Wszystko dobre w nim widzisz.

RADOST

Kocham go jak syna.

żalostnie

Ale tylko ja jeden.

PANI DOBRÓJSKA

To nie moja wina.

RADOST

I Aniela się krzywi.

PANI DOBRÓJSKA

I wprowadzie ma czego.

RADOST

Biedny Gustawek! Wszyscy bij zabij na niego.

¹⁹*Miłość własna, przecząca, co drugim należy* — tj. egoizm. [przypis edytorski]

PANI DOBRÓJSKA
A ten sen? jest trzpiotostwo? — nie: lekceważenie.

RADOST
Ach! wszakcim²⁰ go obudził!

PANI DOBRÓJSKA
A to jak ocenię,
Gdy potem wleciał do nas, jakby jęty szalem?
Co robił? — Byłeś.

RADOST
Wszakci²¹ na niego mrugałem.

PANI DOBRÓJSKA
Lubię w młodym wesołość; i wesołość szczerą,
Choć czasem w zbytek przejdzie, jednak wzgląd odbiera²².
Lecz udana już nie ma do tych względów prawa,
I taka dziś wzbudziła szaleństwa Gustawa.

RADOST
Szaleństwa; — był szalony — to nie ma gadania,
Lecz czasem i nieśmiałość do tego nas skłania:
Drży, stoi, a potem huż, jak ów koń z narowu,
Co raz z miejsca, już nie zna ni płotu, ni rowu.

PANI DOBRÓJSKA
wstrzymując się od śmiechu
Co? On?

RADOST
sens kończąc
Nieśmiały.

PANI DOBRÓJSKA
Gustaw?

RADOST
Gustaw. Ręczę pani.

PANI DOBRÓJSKA
A, wybornie!
Śmieje się.
O, biedny! biedny Gucio mały.
Trzech nie zliczy!
Śmieje się.

RADOST
zmieszany
No... prawda, że jest nadto śmiały.
żałośnie
Ale cóż ja mam robić?

²⁰wszakcim go obudził — dziś: przecież go obudziłem. [przypis edytorski]

²¹wszakci (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

²²wzgląd odbiera — znajduje uznanie. [przypis edytorski]

PANI DOBRÓJSKA

Wziąć go lepiej w kluby²³.

Bo mówiąc między nami, ten Gustawek luby
Wyrabia ze stryjaszkiem, co mu się podoba.

RADOST

Oho, ho, ho! — I jedna nie przeminie doba,
Żeby mu paternoster²⁴ nie wleciał do ucha.

PANI DOBRÓJSKA

O, tak, wiem dobrze: waćpan zrzędzisz, on nie słucha.

RADOST

Ach, jak on mi dziękuje za każdą przestrogę.
Ale chcesz pani prawdy, ja nią służyć mogę:
Pani to dobrodziejka psujesz panny swoje.

PANI DOBRÓJSKA

Ja psuję!

RADOST

Pani.

PANI DOBRÓJSKA

Bój się Boga!

RADOST

Ja się boję.

Lecz tak jest.

PANI DOBRÓJSKA

Drżą przede mną.

RADOST

ironicznie

Zapewne!

PANI DOBRÓJSKA

I pewnie.

Szkoda, żeś tu dziś nie był, jak płakały rzewnie.

RADOST

Ale chociaż ja zero, Gustaw pełen winy,
Jednak nic mi nie kryje.

PANI DOBRÓJSKA

Cóż znaczą te miny?

Ściągasz je do Anieli, albo też do Klary?

RADOST

Hm! Hm!

PANI DOBRÓJSKA

Cóż?

²³kluby (daw.) — kajdany, dyby; *wziąć w kluby* — wziąć w rzy, zmusić do posłuszeństwa. [przypis edytorski]
²⁴paternoster (z łac. *pater noster*: ojciec nasz) — tu: codzienna wymówka, kazanie wychowawcze. [przypis edytorski]

RADOST

Jakieś śluby!

PANI DOBRÓJSKA

Dziesięć zamiary,
O których nie chcę wiedzieć, domyślam się ledwie.
Długo przy matce Klary bawiły obiedwie²⁵,
Wiesz, jakie przed oczyma miały tam pożycie;
Przy tem kilka złych książek przeczytanych skrycie,
Równie jak mego szwagra gorszące rozmowy
Wpoły, nie w ich dusze, ale w młode głowy,
Ową nienawiść mężczyzn, którą ciągle puszą.
Na cóż więc zbijać myśli, co się zmienić muszą?

Flirt

RADOST

Zmienić się, zmienia, pewnie, lecz kłopot dla Gucia.

PANI DOBRÓJSKA

Zresztą lepiej za mało, niż za wiele czucia.

RADOST

z uczuciem całując ją w rękę
Ach, mościa dobrodziejko!

PANI DOBRÓJSKA

Zawsze Radost jeszcze...

RADOST

jak wprzód
Zawsze.

PANI DOBRÓJSKA

Idź, popieść Gucia.

Odbodzi.

RADOST

Już ja go popieszczę.

SCENA II

Radost sam.

RADOST

Co ja pocznę z tym chłopcem! To rzecz niesłychana!
Żeby go mógł, u czarta, związać jak barana,
Przywieść gwałtem przed ołtarz, narzucić mu żonę,
Szczęście by dla obojga było zapewnione.
Ale trzpiot w sprawie — piskórz²⁶ w stawie — jeden diasek!
Tu go trzymasz, tu nie masz²⁷ — w oczach pewny piasek.

SCENA III

Radost, Gustaw.

GUSTAW

A co, stryjasku? — Wszak poprawa wielka?

²⁵obiedwie — dziś: obydwie. [przypis edytorski]

²⁶piskórz — dziś popr.: piskorz. [przypis edytorski]

²⁷nie masz — daw. forma z *é* pochylonym, wymawianym jak *i*; tu zachowana ze względu rym wewnątrzny: trzymasz — nie masz. [przypis edytorski]

RADOST
Gdybym nie widział, nie dałbym był wiary.

GUSTAW
Tylko coś trochę bruździ mi Anielka.

RADOST
Już tak za pan brat! — Jakby z jednej pary?

GUSTAW
Dąsa się na mnie.

RADOST
do siebie
Anielka! No proszę!

GUSTAW
Ale im rzadsze, tem większe rozkosze.
Niech mało mówi, a kocha bez miary,
Bo coraz więcej za serce mnie chwyta.

RADOST
rozgniewany
A ty coraz mniej.

GUSTAW
Mniej?

RADOST
Mniej.

GUSTAW
Czy żart?

RADOST
ironicznie
Żart, żart.

GUSTAW
To źle.

RADOST
ze wzrastającym gniewem
To dobrze.

GUSTAW
Czemu?

RADOST
Boś tego wart.

GUSTAW
Cóżem ja zrobił?

RADOST
I jeszcze się pyta!
Zmiłuj się, powiedz, czyś duszy chciał ze mnie?
Czy tarantula pogryzła ci piętę,
Że kiedym mrugał i chrząkał daremnie,

Ty w susach, skokach, na wszystko zawzięty,
Tłukłeś, łamałeś — nawet biedną suczkę...

GUSTAW

Cóż złego? — chciałem pokazać im sztuczkę.

RADOST

O, ty do sztuczek! Mistrz! Jakby spadł z nieba —
Lecz nie do takich, gdzie zgrabności trzeba.
Kto z wesołości do głupstwa przechodzi,
Może rozśmieszyć, sobie tylko szkodzi;
Lecz kiedy głupstwem chce zabawić kogo,
Krzywdzi go wtenczas i złą idzie drogą.

GUSTAW

Prawda, stryjaszku, prawda co do joty;
Co to za szczęście, że cię mam przy sobie,
Że zawsze radzisz w tak jasnym sposobie,
Bo nie raz głupstwo byłbym zrobić w stanie.

RADOST

wnosząc oczy ku niebu

Byłby?

GUSTAW

ściskając go

Dziękuję, mój stryjaszku złoty,
Za twoją radę, za twoje kazanie,
Wszystko już teraz, jak każesz, tak zrobię.

RADOST

prosząc

Więc te rozmowy...

GUSTAW

Ej tam u kaduka!
Już w gardle stoi to wiejskie gdakanie!

RADOST

O... o... już zły, już.

GUSTAW

Nazbyt wielka sztuka,
Z miasta przybywszy wiejskie bawić panie.
Wspomnij świat wielki: ho, ho! górne tony.
Mów o rolnictwie: — za cóż to nas trzyma?
Czy nad młot, omlot, innej treści nie ma?
O literaturze: fiu! jaki uczonec!
Żartuj: trzpiot z ciebie. Nie żartuj: rozumny.
Bądź wesół: szydzisz. Bądź smutny: pan dumny.
Dosyć, że na wsi nim będziesz poznany
Mów i rób co chcesz, zawsześ wart nagany.

Grzeczność

RADOST

Ale Aniela czy jej także warta?

GUSTAW

sam po krótkim milczeniu

Ten wzrok oziębły, a miłosne oko,
Westchnienie w piersiach zamknięte głęboko,
Czoło pochmurne, kiedy twarz się śmieje —
Na honor, lubię, kocham się, szaleję!

SCENA IV

Aniela, Klara, Gustaw.

Aniela wkrótce siada i haftuje — Gustaw do niej zawsze obraca mowę, znaczna różnica i nagły przechód w jego rozmowie: do Anieli z przymileniem, do Klary uszczypliwie albo z gardzącą obojętnością — Klara mówi szybko i z zapalem często za Anielę — Aniela powoli i łagodnie, jak i w następujących scenach.

GUSTAW

Po długiej wojnie zawieszenie broni.

ANIELA

Pokoju proszę.

GUSTAW

Któż od niego stroni?

KLARA

między niemi

Nie każdy godzin.

GUSTAW

nie zważając na Klarę

Pierwszy więc warunek?

KLARA

O, nie tak bystro...

GUSTAW

Wzajemny szacunek.

ANIELA

I neutralność moja.

GUSTAW

Być nie może.

Zróbmy zaczepno-odporne przymierze.

KLARA

Co za wspaniałość!

GUSTAW

Punkta więc ułożę.

ANIELA

Żarty!

GUSTAW

Ja proszę.

KLARA

Bardzo temu wierzę.

GUSTAW
Cóż?

KLARA
Radzę...

GUSTAW
Błagam.

KLARA
na stronie
Czy on mnie nie widzi?

GUSTAW
Wiernie dotrzymam.

KLARA
na stronie
Czy on ze mnie sztydzi?

GUSTAW
Dwukroć przysięgnę.

KLARA
Przysięga bez miary,
Kto żebrze wiary.

GUSTAW
nie patrząc na nią, obojętnie
I żebrak ubogi
Skarb znaleźć może.

KLARA
Dużo na to drogi.

GUSTAW
jak pierwej
Odległość celu nadziei nie zmniejsza.

KLARA
Trudna to zdobycz.

GUSTAW
patrząc jej w oczy z flegmą
Lecz skromność trudniejsza.

KLARA
z zapalem
Wojna więc.

GUSTAW
Przeciw pani jestem zbrojny.

ANIELA
Ja trzymam z Klarą.

GUSTAW
Zazdrościć jej muszę.

KLARA
A ja z Anielą.

GUSTAW
Zatem nie ma wojny.

KLARA
ze wzrastającym zapalem
A to dlaczego?

GUSTAW
obojętnie
Bo jestem spokojny,
Nie jak mężczyźnie, lecz pannie przystoi.

KLARA
z zapalem
Nie — otwartości mężczyzna się boi,
Chciałby mgłą zawsze okryć swoją duszę,
By mieć dwa światła i stać między dwiema.

Zdrada, Wierność,
Mężczyzna

GUSTAW
Skąd o mężczyznach takie złe mniemanie?

KLARA
Owszem, pochlebne.

GUSTAW
ironicznie
Głębokie problema;
Nie mój to rozum rozwiązać go w stanie.

KLARA
Zwodzić i zdradzać wszak najmiłsza sztuka?
Každy z niej chluby, w niej nagrody szuka:
Im więcej ofiar naliczy, nakłamię,
W tem chwalebniejsze uwieńczy się znamię.

GUSTAW
Hm: bardzo panią żałuję.

KLARA
A, bardzo panu dziękuję.
Lecz jeśli łaska, z jakiegoż powodu?

GUSTAW
z flegmą
Że z tak niewinną duszą, tak za młodu,
Już doświadczyłaś, co jest męska zdrada.

KLARA
Już doświadczyłam? I któż to powiada?

GUSTAW
Zdrowy choroby, bogacz nie zna nędzy,
Tak równie zdrady, kto nie był zdradzany.
Z kilku zaś książek czytanych czem prędzej
Rozsądek wzbrania ogólnej nagany.

ANIELA

Ależ i przykład zostaje w pamięci.

GUSTAW

ściągając²⁸ do Klary

O, przykład, przykład dobre i złe mieści,
Ale najczęściej złem nas tylko nęci.

do Klary:

Mszcząc zatem krzywdy całej płci niewieściej,
Nadobna Klara poprzysięgła sobie
Nie uszczęśliwić żadnego z czcicieli.

KLARA

porywczo

Któż to mówił?

GUSTAW

z flegmą

Kto? Albin.

KLARA

jak wyżej

W tym sposobie
Pan Gustaw pewnie ze strony Anieli
Podobne śluby wkrótce nam ogłosi:
Každy się chętnie własną dzieli klęską.

GUSTAW

ukrywając urazę z uśmiechem

Hm! panna Klara walczy duszą męską,
I zapal, który jej rumieniec wznosi,
Czas amazonek przed oczy nam stawia.

KLARA

z zapalem

Zapal — jest zapal — ja wiem, co objawia...
I powiem, powiem, sto razy powtórzę:
Iż moja dusza znieść mężczyzn nie może!
Nienawidzić ich moje przedsięwzięcie —
Dwukroć przysięgłam i dochowam święcie.

Odchodzi.

SCENA V

Aniela, Gustaw.

GUSTAW

jakby do Klary

Dochowam, tak, tak, będziemy widzieli.
Nienawiść! wszystkim i święcie przyrzeka.
do Anieli:

O, nie, tych myśli Aniela nie dzieli.
Bóg to karzący za ciężkie przewiny,
Nienawiść w sercu *zaszczepił* człowieka;
A twoja dusza z jakiejże przyczyny
Mogłaby *ściągnąć* cząstkę takiej kary?
Powiedz mi raczej, iż nie dajesz wiary,

Wiara

²⁸*ściągac* — tu daw.: mieć kogoś na uwadze, czynić aluzję do kogoś, wytykać coś komuś. [przypis edytorski]

Że miłość istnieje²⁹, że może być szczerą,
Dosyć w tym złego już na ciebie czeka.
Ach, niedowiarstwo są to ostre ciernie;
Z wolna je w bukiet doświadczenie zbiera,
By go starości w końcu oddać wiernie!
Lecz czysta ufność, to młodości kwiecie!

ANIELA

Co wcześniej, później, wiatr postrąca przecie.

GUSTAW

Tak, później trochę wietrzyk kwiat pozgania,
A owoc wzrośnie — koniec porównania.
Zbliżając krzesło i siadając, po krótkim milczeniu:
Nie zasłużyłem na nienawiść wcale,
Lecz na gniew bardzo.

ANIELA

bardzo obojętnie przez całą scenę, robotą zajęta
Nie na mój.

GUSTAW

Twój, pani.

ANIELA

Nic nie wiem.

GUSTAW

O, wiesz — lecz przebacz wspaniale
Temu co szczerze własną płochą gani.

ANIELA

Czemuż z tem do mnie?

GUSTAW

Ach, jakież pytanie!
O czyjeż więcej mogę ja dbać zdanie?
Zbłądziłem.

ANIELA

Czy tak?

GUSTAW

Wyznaję.

ANIELA

zawsze obojętnie
Więc wierzę.

GUSTAW

zbliżając się
Przebacz.

ANIELA

Niech i tak będzie.

²⁹*istnie* — dziś popr. forma: istnieje. [przypis edytorski]

GUSTAW
całując w rękę

Szczerze.

ANIELA

Szczerze.

GUSTAW
W nowej więc odtąd postąpię kolei,
Ale tymczasem niech dobroć Anieli
Za gwiazdę szczęścia nadzieję udzieli.

ANIELA
Żadnej nie czynię.

GUSTAW
prosząc

Nadzieję nadziei.

ANIELA
Nie czynię żadnej.

GUSTAW
odsuwając się z krzesłem
To za ostro było;
po krótkim milczeniu
Jestże wiadomy zamiar mego stryja?

ANIELA
Jest.

GUSTAW

I że temu matka pani sprzyja?

ANIELA
Wiem.

GUSTAW
I to wszystkim najdroższe życzenie
Piękna Aniela nie spełni?

ANIELA

Nie.

GUSTAW
zrywając się

Nie?

ANIELA
obojętnie

Nie.

GUSTAW
ironicznie
Dość krótko.

ANIELA

Ale otwarcie.

GUSTAW

Aż miło.

Przeszedłszy się, opiera się o poręcz krzesła, na którym siedział.
Czy w rzeczy śluby?...

ANIELA

Ja nic nie wiem o tem.

GUSTAW

Nie chcesz iść za mąż?

ANIELA

Teraz nie.

GUSTAW

Lecz potem?

ANIELA

Któż przyszłość zgadnie?

GUSTAW

chodząc, z zapalem

Czemuż zgadnąć nie ma?

O, zgadnie, zgadnie, bardzo łatwo zgadnie,
Że wkrótce z trzaskiem, turkotem, łoskotem,
Jaki konkurent na dziedziniec wpadnie,
I com dziś nie mógł — on jutro otrzyma;
Wszakże tak będzie?

ANIELA

Wszystko to być może.

GUSTAW

przeszedłszy się — siada i łagodnie mówi

Jednak ja małą uwagę przełożę:
Nie chcesz — nie czyn więc nadziei wbrew zdania,
Ale porywczosć niech mi jej nie wzbrania.
Ja o to proszę.

ANIELA

Tęgo nie rozumiem.

GUSTAW

zniecierpliwiony

Cóż nie rozumiem? Jak to nie rozumiem? —
Nie chcę rozumieć. —

ANIELA

A, i to być może.

GUSTAW

zrywa się i chodząc

«I to być może»? Ha, ha, ha! to śmiesznie!
Wszystko «być może», na honor, uciesznie!
Ja to się, o! ja podobać nie umiem,
Lecz jaki sąsiad, jaki Albin wtóry,
Smętny kochanek, aspirant ponury,
Tysięcznych westchnień nagrodę odbierze.

Po krótkim milczeniu, siadając uspokojony:
Jestem tak przykrym i Anieli także?

ANIELA
zawsze obojętnie, nie patrząc na niego
Przykrym? Dlaczego?

GUSTAW
przysuwając się z krzesłem
Nie?

ANIELA
Nie.

GUSTAW
Szczerze?

ANIELA
Szczerze.

GUSTAW
przysuwając się z krzesłem
Ani się spojrzysz?

ANIELA
wznosząc oczy na niego i zaraz spuszczać na robotę
I owszem.

GUSTAW
Tak?

ANIELA
Jakże?

GUSTAW
Ach, tak oziębłe.

ANIELA
I jakże inaczej?

GUSTAW
z zapalem
Gniewaj się na mnie, ach, gniewaj się raczej.

ANIELA
Gniewać? I za co?

GUSTAW
zrywa się i mówi do siebie
To nie do zniesienia,
chodzi, potem staje przed nią
Czy to tak bawi, czy to tak przyjemnie,
Że cierpię tyle?

ANIELA
Oho! już cierpienia!

GUSTAW
Alboż nie wierzysz miłości ku tobie?

ANIELA
Nie wierzę.

GUSTAW
siada
Żądaj dowodów ode mnie;
Powiedz, co zrobić? W jakim bądź sposobie —
Wszystko wypełnię.

ANIELA
Nie mówić mi o tem.

GUSTAW
chce się zerwać, ale się wstrzymuje i przytłumionym ogniem dalej mówi
Tak?

ANIELA
Tak.

GUSTAW
Mam milczeć?

ANIELA
Proszę.

GUSTAW
Długo?

ANIELA
Zawsze.

GUSTAW
zrywając się, ironicznie
Nie, nie mogą być rozkazy łaskawsze,
I przyjemniejszym udzielone zwrotem.
chodząc
Kochać i milczeć — przednio! wyśmienicie!
Milczeć i kochać! — I tak całe życie!
po krótkim milczeniu, stając przed nią
Skądże wstręt taki? skąd wstrętu przyczyna?
Może go zmniejszę, jeśli moja wina,
Ale ją wyjaw, niechże ją wiem³⁰ przecie.

ANIELA
Ja wstrętu nie mam do nikogo w świecie.

GUSTAW
Trudna jest miłość zaraz w pierwszej dobie,
Ale nienawiść niepodobna prawie;
Ja dziś jej celem smutną próbę robię
I nowy przykład oczom twoim stawię.

ANIELA
Puśćmy w niepamięć ten przedmiot niemiły.

³⁰wiedzieć — tu: znać. [przypis edytorski]

GUSTAW

Łatwo ci kazać, mnie spełnić nad siły.
ze wzrastającym zapalem
Słuchaj Anielo, słuchaj tego głosu,
Co ufnie zwierza całą przyszłość losu:
Aniela wstaje.
Z otwartą duszą, jak przed bóstwem stoję,
W twem ręku szczęście i nieszczęście moje;
Wznies je na szali, ale wznos pomału...
zatrzymując odchodzącą
Słuchaj, nie żądam mych uczuć podziąłu,
Prośba nie zjedna, co jest serca darem,
Lecz nie gardź moim, mnie chlubnym zamiarem,
A wszelkich starań, wszelkich sił dołożę,
Których być zdolną szczerą miłość może,
Abym to zyskał, czego dziś nie mogę;
Lecz wskaż, Anielo, wskaż zbawienną drogę!..
zatrzymując ją
Jak to? Bez słowa odchodzisz ode mnie?
zatrzymując i z zapalem
Tej więc, do której zawsze nadaremnie
Každy w nieszczęściu słuszne prawo rości,
klękając
Patrz, u nóg twoich błagam twej... litości!

Aniela odchodzi w prawe drzwi w głębi, Gustaw zostaje w tem położeniu, obrócony ku parterowi kiwa głową, jakby mówił: „proszę ja kogo!” — wstaje za pieruszem słowem Klary.

SCENA VI

Gustaw, Klara z lewych drzwi.

KLARA

A to co znaczy? Czy dziękczynne modły?
Czy też pokuta za śmiałe nadzieje?

GUSTAW

Bystre domysły tym razem zawiodły:
Sprzykrzyło mi się ciągle chodzić, siedzieć,
I kląkłem.

KLARA

Nie, nie, ja wiem, co się dzieje
I będę mogła dokładnie powiedzieć.
Melancholicznych wejrzeń nie widziano.
Sentymentalnych westchnień nie zważano,
Słów nie słuchano — cóż więc pozostało? —
Do nóg — miłość lub śmierć! — Lecz wypadalo
Mieć w ręku szpadę, sztylet, nóż stołowy,
Albo nareszcie mordercze nożyczki!
śmieje się
I cóż? stoimy — bez czucia, bez mowy?
Jak to, i wszystko od pierwszej potyczki?
Ach, to zwycięstwo tak łatwe prawdziwie,
Że się nie cieszę, lecz łatwości dziwię.

GUSTAW

Kolczan już próżny, zatem żart na stronę,
Ach! panno Klaro, widzisz mnie w rozpaczy!

KLARA

O, znajdę jeszcze pocisk na obronę.
Ale bez żartu, cóż ta zmiana znaczy?
Jestże to może snu rannego skutek,
Albo dowcipu nagłe przesilenie?

GUSTAW

Nadto głęboki czuję w sercu smutek,
Nadto bezstronnie moje błędy cenię,
Abym mógł zwracać dowcipne pociski.
Cel moich życzeń, któregom był bliski,
Teraz, niestety, prawie z oczu tracę,
A najboleśniej to rozdrażnia duszę,
Że własną winę własnym szczęściem płacę,
I że zbyt słusznie, jeszcze przyznać muszę.
Zatem czy zganisz lekkomyślność moją,
Z którą nadziei zaufałem bez miary;
Czy nazwiesz głupstwem, co przez płochość broję.
Czy brak grzeczności uznasz godnym kary,
Jak chcesz mnie skarcisz, w jakim bądź sposobie,
Zawsze mniej powiesz, niżli ja sam sobie!

KLARA

z udaną pokorą

Wyższości mężczyzn nad zdanie kobiety
Nadto przed chwilą doznałam, niestety!
Bym teraz śmiała sprzeczać się zuchwale.
Zwłaszcza gdzie skromnie na rozsądku szalę
Męska wspaniałość własne błędy składa,
Tam mnie powtarzać lub milczeć wypada.
Lecz szczerza skrucha i te chlubne żale
Z jakiejże wielkiej pochodzą przewiny?

GUSTAW

Ach, panno Klaro, poznałem Anielę.

KLARA

Dotąd rozpaczy nie widzę przyczyny.

GUSTAW

Poznawszy, widzę, jak błędziłem wiele.

KLARA

domysłając się

Aha! pan Gustaw zapewne ją kocha?

GUSTAW

Ubóstwia, powiedz, a powiesz za mało.

KLARA

z zastanowieniem

Hm! nie jestże to skłonność płocha?

GUSTAW

Miłość najczystsza, jaką niebo dało!

KLARA

Ależ ta miłość, będzież ona stała?

KLARA

Że brak na rozumie...

GUSTAW

Hola! to nadto; obraz zakazany!

KLARA

z zapatu nagle w łagodność przechodząc z uśmiechem

Mocnych farb bioreę, nie szczędzę nagany. —

Ale jej powiem zaraz z drugiej strony:

Że się poprawił, kto się uznał w błędzie,

Że miłość szczerą, którą uniesiony,

Im wolniej wzrosła, tem wytrwalszą będzie;

Że jeśli jeszcze nie jest jej wzajemną,

Winna przynajmniej wynagradzać wiarą.

GUSTAW

Ach, tak, tak wszystko, moja panno Klaro!

Czytasz w mem sercu, myślisz razem ze mną.

KLARA

parskając śmiechem

Ha, ha, ha! dłużej wytrzymać nie mogę!

Ha, ha, ha! moja panno Klaro! Moja!

Ha, ha, ha! przednio! Znalazłam więc drogę,

Oreż wypada, pęka twarda zbroja. —

serio

I czegoż męska przebiegłość zastrasza?

Niech straszy raczej własna słabość nasza,

Bo, kto nie zechce, ten tylko nie przyzna,

stosując do Gustawa

Że do zwalczenia nietrudny mężczyzna.

Ufaj mu szczerze, a w postaci męża

Ujrzysz zwinnego, zjadliwego węża.

Uprzyj się woli, chciej mieć własne zdanie —

Lwem rozdrażnionym, tygrysem się stanie.

Ale znaleź³¹ wtór do jego piosneczki,

Jak zwyciężona wychodź z każdej sprzeczki;

W jego rozumie kręć się zawsze kole,

A na jedwabiu wywiedziesz go w pole —

Jeśli się myślę, to próbka dzisiejsza

Mego mniemania zupełnie nie zmniejsza.

Co wyraziwszy szeroko i długo,

z niskim ukłonem

Mam honor zostać uniozoną służą!

Odchodzi we drzwi prawe boczne.

SCENA VII

Gustaw sam.

Od czasu, jak Klara się roześmiała, stał jak wryty, teraz po krótkim milczeniu:

Hm, hm, hm! czy tak, tak? — Że kocham szczerze,

Idę otwarcie, otwartości wierzę,

Takżem spadł nisko? — Hola, jaszczureczko!

Ostry rozumek, ostre twe słoweczko,

Ale mnie w parę z Albinem nie poda.

³¹znaleź — dziś popr. forma: znajdź. [przypis edytorski]

Uczysz mnie zwodzić? Chcesz wybiegów? — zgoda.

Chodzi zamysłony; po krótkim milczeniu:

Aniela dobra, ale uprzedzona —

Co ufność nie chce, niech dobroć dokona.

Romans ułożę — jej zrobię zwierzenie —

Na czas kochankę w przyjaciółkę zmienię,

Zyszczę³² jej litość i wezmę obrony.

po krótkim milczeniu

Łączy dwa serca sekret podzielony, —

Tak wzbudzę czucie miłości obrazem,

Zwrócę ku sobie i ustalę razem. —

Chodzi w głębokim zamysleniu — scena niema, w której widać, że roztrząsa plan jakiś — siada, zrywa się, chodzi, staje, — nareszcie stojąc czas jakiś w miejscu zamysłony, z nadzwyczajną szybkością daje bieg jakby dotąd zatrzymanym słowom, ledwie ujrzał Albina — który, zdziwiony, czas jakiś zostaje we drzwiach, dopiero później zbliża się powoli.

SCENA VIII

Gustaw, Albin.

GUSTAW

Otóż to, to jest przyczyna,

To powód wszystkiego złego!

Chodzi, łązi cień Albina,

Płacze diabli wiedzą czego!

Pięćdziesiąt lat jęczy, szlocha.

Teraz każda myślć będzie,

Że to tak się miłość przędzie,

Niby wiekiem życie człeka,

Aby wdychać mógł pół wieka!

Już lży lejąc w dzień i w nocy,

Sam się zmienisz we fontannę,

A tymczasem bez pomocy

Ja mam znosić twoją pannę?

Nie kochaj ją tak poddanie,

A wzajemną ci się stanie;

Nie daj władać, rządzić sobą,

A rząd tobie sama przyzna;

Nie nudź płaczem i żałobą,

A zwyciężysz jak mężczyzna.

Inaczej myślą wariaci. —

Bądź zdrów!

odchodząc, ciszej

Niech cię wszyscy kaci...

wracając

Gdzie poszła?

ALBIN

Ach, kto?

GUSTAW

wzruszając ramionami

Tego nawet nie wie!

Odchodzi za Anielą.

ALBIN

sam

³²zyszczę — dziś popr. forma: zyskam. [przypis edytorski]

I jemu teraz szkodzę — w srogim gniewie,
Gdzież mam wylać łzy moje, gdzie podziąć westchnienie?
Pałam lat dwa, lat dziesięć — jeszcze się nie zmienię.
Niechaj, tylko na chwilę, na cząsteczkę chwili,
Klara patrząc się na mnie, choć trochę zakwili.

SCENA IX

Albin, Klara.

ALBIN

Nigdyż, Klaro, nie przyjdzie chwila wyplakana,
Kiedy balsam otrzyma sroga serca rana?

KLARA

Otrzymać może, ale nie ode mnie.

ALBIN

Ja kocham.

KLARA

Ja wiem.

ALBIN

Zaczekam.

KLARA

Daremnie.

ALBIN

Błagam.

KLARA

Dość tego.

ALBIN

Okrutna!

KLARA

Być może.

ALBIN

Obym mógł przestać kochać!

KLARA

Kłębek upada; Albin goni i podnosi.

Daj to Boże,

Żeby raz jeden wypadł kłębek z dłoni,
A waćpan za nim był w pogoni;
Żeby raz chustka padła ze stolika,
A waćpan za nią nie leżał na ziemi;
Żeby raz chciała nożyczek, nożyka,
Waćpan nie szukał, nie latał za niemi;
Żeby raz mogła jeden kichnąć skrycie,
Nie słysząc wróżby na stoletnie³³ życie!
Nie, to prawdziwie już nie do zniesienia!

Opieka

³³stoletni — dziś popr.: stuletni. [przypis edytorski]

ALBIN

Jeśli pragnę uprzedzać wszystkie twe życzenia,
Jeślibym całe życie chciał poświęcić tobie,
Przypisz to mej miłości i swojej osobie.
Ale żem nie mógł zmiękczyć serce nazbyt harde,
Powiedz, Klaro, czym przeto zasłużył na wzgardę?

KLARA

Nie, na wzgardę nie, ja tego nie mówię.

ALBIN

Ach, jeżeli nie wzgarda, jakże się to zowie?

KLARA

Przykre mi często są jego cierpienia.
Że szczerze, wierzę, lecz to nic nie zmienia.
Na głos męczyzny Klara ucha nie ma,
Nienawiść wszystkim przyrzekła, dotrzyma.

ALBIN

Ach, a w tej nienawiści moja część nie mała.

KLARA

Nie największa.

ALBIN

Ach, Klaro, gdybyś pojąć chciała,
Co się na twe wejrzenie w mojej duszy dzieje,
Pewnie byś serca mego ziściła nadzieje.

KLARA

Pewnie bym nie ziściła.

ALBIN

Nigdy?

KLARA

Dość już, proszę.

ALBIN

Okrutna! Tem słowem śmierć...

KLARA

śmiejąc się

Ach, śmierć, śmierć przynoszę!

ALBIN

Wkrótce tej nowej chluby świat ci pozazdrości.

KLARA

Żaden mężczyzna dotąd nie umarł z miłości.

ALBIN

Bo żaden nie mógł, ale niejeden chciał szczerze.

KLARA

Chęć więc za skutek trzeba wziąć w tej mierze.
Obchodząc zatem śmierć pana Albina,
Moja żałoba od dziś się zaczyna.

ALBIN
Ach, dobrześ, widzę, radził, szczęśliwy Gustawie!

KLARA
ironicznie
Cóż radca stanu poradził łaskawie?

ALBIN
Albin powoli, Klara mówi prędko.
Nie kochaj, rzekł, tak czule, a będziesz kochany.

KLARA
Nie kochaj! Proszę, już mu na zawadzie,
Że ktoś jest wierny i w tem szczęście kładzie;
Już go to korci, już by chciał odmiany.

ALBIN
Dwa lata wzdychasz, płaczesz, a sam nie wiesz czego.

KLARA
A sam, sam nie wiesz!... słyszał kto co podobnego?

ALBIN
Każda już zechce zadać tak długą pokutę. —

KLARA
A on chce dobę, godzinę, minutę?

ALBIN
Nie daj jej sobą rządzić...

KLARA
Nie daj rządzić! brawo!
Nie daj! no proszę, to mi piękne prawo!

ALBIN
A ty nią rządzić będziesz...

KLARA
Co, co? Będziesz rządzić?
A zaraz rządzić, zaraz rządzić chcecie;
Jakże tu ma być porządek na świecie?
Jak? — Kiedy jeden stu nauczy błędzić,
A pierwsze słowo: «Nie daj sobą rządzić»!

ALBIN
Jednak słuchać go nie chcę — co każesz, to zrobię.

KLARA
do siebie
To radca! To profesor!

ALBIN
zbliżając się czule
Cóż zrobić?

KLARA
Pójść sobie.

Albin ukloniwszy się, wzdycha ciężko i odchodzi.

KLARA

sama

Gadaj — gada, milcz — milczy, idź — idzie, stój — stoi;
A niechże się sprzeciwi, niech się Boga boi!
Bo ta uległość mimo woli, zdania,
I nienawidzić, i kochać go wzbrania.

AKT III

SCENA I

Aniela, Gustaw.

GUSTAW

wchodząc za Anielą ze drzwi prawych

Anielo! jedno, już ostatnie słowo.

ANIELA

Ach, tym ostatnim dzisiaj końca nie ma.
Lecz, by ich nadal nie wszczynać na nowo,
Chcę raz ostatni teraz wyznać szczerze:
Że kiedykolwiek, i każdy w tej mierze,
Taką odpowiedź niemylnie otrzyma,
Jaką pan Gustaw dziś ode mnie bierze.
Przedsięwzięciu więc, nie swojej osobie
Przypisać całą nieprzyjemność proszę.
Lecz gdy działając w otwartym sposobie,
Niejaką może osłodę przynoszę,
Chcę się spodziewać, że moje wyznanie
Ścisłe tajemnem dla wszystkich zostanie,
Ponieważ czynię wbrew rozkazu matki,
Która rozumie, że choć znaczne siatki,
Jednak usidlić kiedyś z czasem mogą.
Słowem, mój zamiar zakazała głosić,
Muszę cierpliwie oświadczenie znosić,
Muszę wprzód poznać, nim odprowadzę kogo.

GUSTAW

Równie więc prostą i ja pójdę drogą!
I ja pomimo Radosta rozkazu,
Serce ci moje odsłonię do razu:
Kocham...

ANIELA

Ach, jużem tylekroć słyszała!...

GUSTAW

Ależ mi pozwól: — nie ciebie, Anielo.
po krótkim milczeniu
Gdy nas chęci przeciwne nie dzielą,
W tobie nadzieja teraz moja cała.
Dziwisz się? — wierzę — lecz tak jest w istocie.
Stryj, który ojca zastąpił sierocie,
Który mym losem od kolebki prawie
Ciągłe się dotąd zajmował łaskawie,
Żądał na koniec nagrody ode mnie,
Lecz jakiej, przebóg! — Prośby, łzy, błagania,
Co tylko serce do litości skłania,
Wszystkiemu użył, wszystko nadaremnie;
I w końcu przyrzec stryjowi musiałem,
Wszelkiem staraniem zyskać rękę twoją.
Lecz kiedy dzisiaj z upornym zapalem
Miłość głosiły drżące usta moje,
Ach, mamże wyznać, czy ciebie nie wzruszy,
Bałem się skrycie i truchlałem w duszy.

ANIELA
Jak to? Ze strachu?

GUSTAW
Ach, tak jest, niestety!
I wdzięki twoje i twoje zalety,
Których ukrywam krocie w każdej dobie,
Których nie widzieć wolno tylko tobie,
Co jak powabem, tak szczęściem być mogą,
Mnie, mnie jednego napełniały trwogą.
Zyskać twój uśmiech, przyjazne wejrzenie,
Obudzić w sercu najpierwsze westchnienie,
Nie chlubą, szczęściem — niebem nazwać muszę,
Jednak trwożyło nie moją już duszę.

ANIELA
Miłość to zatem ku innej osobie?

GUSTAW
A cóżby mogło bronić przeciw tobie?
Kochałem wtedy, kiedym ciebie poznał!
Stąd to dwuznaczne me postępowanie
Podpadło waszej tajemnej naganie.
Czułem jej słusność i boleśniem doznał,
Że choć bez winy, jestem jednak winny!
Lecz sama powiedz, byłże środek inny?

ANIELA
Ja tylko śmiało to powiedzieć mogę,
Że w tym zamęcie jedną widzę drogę:
Wyznać stryjowi...

GUSTAW
Ach, ileż to razy
Do nóg rzucony i ze łzami w oku,
Wszystko wyznając, błagałem wyroku!

ANIELA
Cóż mówi na to?

GUSTAW
Powtarza rozkazy:
Ty masz, niestety, zostać moją żoną.
Którą mniej zamiar, więcej wstret oddała,
A zaś kochankę sercem poślubioną
Nawet przed sobą wspomnieć nie dozwala.

ANIELA
Dlaczego?

GUSTAW
Długiej trzeba by rozprawy,
Lecz krótko mówiąc, dla odwiecznej sprawy
I pojedynku co ze sobą mieli
Mój stryj i ojciec Anieli.

ANIELA
Anieli?

GUSTAW

Imię stosowne jedno macie obie,
Którego odgłos bijąc w serce moje,
Budzi swym wdziękiem lube niepokoje.
Stąd jakiś pociąg zaraz w pierwszej dobie,
Jakby ku siostrze, uczulem ku tobie.

ANIELA

Dziwnie!

GUSTAW

O, gdyby ja tylko kochałem³⁴,
A męki moim tylko były działem!
Ale czuć zawsze, że każde szarpnięcie
Echem bolesnem powtarza się skrycie
W drugiej istocie, droższej nam nad życie,
To wszelkich cierpień przechodzi pojęcie!
To przeciw sobie zwraca własną rękę,
By zgasić czucie i wzajemną mękę!

Samobójstwo

ANIELA

przestraszona prawie aż do płaczu
Panie Gustawie!... co to jest... o Boże!
Zabić się, zabić!... to bardzo nieładnie,
To grzech, wielki grzech; kto w niego popadnie,
Na tamtym świecie wiecznie cierpieć może.

GUSTAW

szybka rozmowa
Ratuj mnie.

ANIELA

z pośpiechem

Będę, będę, lecz czy mogę?

GUSTAW

Możesz.

ANIELA

jak wyżej

O śmierci nie będę słyszała?

GUSTAW

Nie.

ANIELA

Ja się jeszcze dotąd trzęsę cała.

GUSTAW

Chcesz więc?

ANIELA

Ale jak?

GUSTAW

Ja ci wskażę drogę:
Wstaw się do matki...

³⁴*gdyby ja tylko kochałem* — dziś popr.: gdybym tylko ja kochał. [przypis edytorski]

ANIELA

Dobrze, ja się wstawię.

GUSTAW

Niech mi przebaczy.

ANIELA

O, przebaczy pewnie.

GUSTAW

Proś!

ANIELA

Będę prosić, błagać, płakać rzewnie,
Aż mi przyrzeknie pomagać w tej sprawie.
Lecz nie rozpaczaj, mój panie Gustawie.

GUSTAW

W twojem więc ręku szczęście, życie moje.

ANIELA

W mojem? — Dla Boga!

GUSTAW

Matka uproszona...

ANIELA

Ach będzie, będzie, tego się nie boję.
Lecz koniec końców, cóż potrafi ona?

GUSTAW

Stryja przebłaga.

ANIELA

radośnie

Prawda! Wyśmienicie!
Biegnę bez zwłoki, tu idzie o życie.

GUSTAW

Przebóg! Nie teraz — miałyby przyczynę
Oskarżać stryja o zbyt wielką winę,
Że twą spokojność, nawet przyszłość całą,
Chcąc mnie powierzyć, narażał zbyt śmiało.
To by ich przyjaźń niemylnie zerwało,
A ja nieszczęsny, cel gniewu stron obu,
Cóż bym mógł zrobić, jak wstąpić do grobu!

ANIELA

Ach, cóż więc czynić?

GUSTAW

Chcesz mi pomóc?

ANIELA

Chętnie.

GUSTAW

Zostańmy zatem tak jak do tej chwili:
Ja niby zawsze zakochany w tobie,

Ty na tę miłość patrząc obojętnie!
A później, gdy nas już będą naglili,
Głośne, wyraźne oświadczenie zrobię.
Ty mi odmówisz w podobnym sposobie;
Tym zwrotem twoją matkę to nie zdziwi,
A mój stryjasek choć się nieco skrzywi,
Brak posłuszeństwa zarzucać nie będzie.
Wtedy dopiero wzywam twej obrony,
Przebłagasz matkę, oświecisz w tym względzie.

ANIELA
Rozumiem, dobrze.

GUSTAW
całuje w rękę
Więc bez nienawiści?

ANIELA
Będę się cieszyć, jak się nasz plan ziści.

GUSTAW
Pamiętaj zawsze, postępując śmieie,
Ile ci ufam, jak zwierzyłem wiele;
Jeśli opuścisz w tej smutnej potrzebie,
Ja w świecie nie mam nikogo prócz ciebie.
W tobie jedyna opieka, obrona.
Bez ciebie szczęścia nadzieja stracona.
O, niech z twej ręki Anielę otrzymam,
A dosyć czucia, dosyć życia nie mam,
Bym mógł odwdzięczyć dobro mi nadane,
Com go niegodny, lecz godnym się stanę.

Całuje ją w rękę z uczuciem — przy ostatnim wierszu wszedłszy Radost, niewidziany, daje brawo, klaszcząc w ręce.

SCENA II

Aniela, Gustaw, Radost.

ANIELA
Słyszał.

GUSTAW
Co? Słyszał?

RADOST
Brawo, dzieci, brawo!

GUSTAW
rzucając się na kolana przed Radostem
Przebacz mi, stryju!

RADOST
cofając się zadziwiony
A! A to co znaczy?

GUSTAW
posuwając się za nim, cicho
Kiedys już słyszał, łajże mnie, a żwawo.

RADOST
Guciu!

GUSTAW
cicho

Gniewaj się.

głośno

Lituj się rozpaczy!
w tył się skłaniając, jakby odtrącony
Niech mnie twa ręka srodze nie odpycha!
cicho
A gniewajże się, stryjasku, do licha!

RADOST
Słuchaj no, trzpiocie.

GUSTAW
cicho

Lepiej, to za mało.

RADOST
Czyś ty oszalał?

GUSTAW
cicho

Dobrze.

głośno

Już się stało!

RADOST
Tęgo już nadto!

GUSTAW
głośno

Wszystko jej wyznałem,
cicho
A nużę teraz! Z największym zapalem.

RADOST
A do stu katów!

GUSTAW
cicho

To, to, to!

RADOST

Drwiesz sobie!

GUSTAW
głośno, tragicznie
Stryju mój, stryju! Chcesz mnie widzieć w grobie.

RADOST
rozgniewany
Dosyć tych żartów, dosyć już, mój panie;
Rób sobie, co chcesz, niech się co chce stanie,
Ja szalonemu nie chcę szukać żony.

odchodząc

A to waryjat³⁵, wyraźnie szalony!

SCENA III

Aniela, Gustaw.

ANIELA

niespokojnie

Cóż teraz będzie?

GUSTAW

do siebie

Ścierpły mi kolana.

ANIELA

Nie dał się zmiękczyć.

GUSTAW

To rzecz niesłychana.

ANIELA

Może nie słyszał.

GUSTAW

Jak to, może?

ANIELA

Może.

GUSTAW

Samaś mówiła.

ANIELA

Nie, jam się pytała.

GUSTAW

Więc bez potrzeby ta utarczka cała,
I w najmniej dobrej wyprawiona porze,
Bo że nie słyszał, jestem pewny prawie,
Lecz o co idzie, łatwo teraz zgadnie.

ANIELA

Wszystko zerwane niewczesnym zapalem.

GUSTAW

Tak mnie znienacka i tak podszedł zdradnie!

ANIELA

chodząc niespokojnie

Cóż ja nieszczęsna pomogę w tej sprawie!

GUSTAW

na stronie

Mojego planu powierzyć nie chciałem.

ANIELA

jak wyżej

³⁵waryjat — dziś: wariat. [przypis edytorski]

Jakże też można w porywczym zapędzie
Zniszczyć od razu, cośmy przedsięwzięli!
Biedna Aniela ileż cierpieć będzie!

GUSTAW

biorąc ją za rękę

Jakże nie kochać tej lubej Anieli?

ANIELA

Kochać ją trzeba.

GUSTAW

Poprzysięgłem sobie.

ANIELA

Ach! chętnie wierzę.

GUSTAW

W tem moje życzenie.

Sama więc widzisz: w tobie, tylko w tobie
Pomoc mam jedną, a wszystkie nadzieje.

ANIELA

Cóż ja pomogę i cóż ja odmienię?
Radost, tak dobry, dziś zemstą goreje.

GUSTAW

Jeśli nie słyszał, wszystko ja naprawię.

ANIELA

Nie trać więc czasu, idź, panie Gustawie.

GUSTAW

Ty zaś unikaj wszelkiej z nim rozmowy.
Ale się staraj, abyśmy po chwili,
Dla dalszej jeszcze w tym względzie umowy,
Znowu sam na sam tu ze sobą byli.
biorąc za rękę
I obyś zawsze, ciągle pamiętała,
Że w twojem ręku moja przyszłość cała,
A nawet więcej: i szczęście Anieli,
Z którą już w świecie nic mnie nie rozdzieli.

Chwyciła kilka razy w rękę, idzie ku drzwiom swojego pokoju, a obejrzawszy się, w inne drzwi odchodzi.

SCENA IV

Aniela sama.

Chodzi zamyślona, potem siada, opierając głowę na rękę.

Dziwnie — i dziwnie! Brzmia mi jeszcze uszy
Słowami, dotąd nieznanemi duszy.
Jak on ją kocha! I pewnie nie zwodzi:
Wszystko, co powie, wzrok jasny dowodzi.
On z nią szczęśliwy, ona z nim szczęśliwa,
I na czemże im, na czem jeszcze zbywa?
Jednego słowa do szczęścia im trzeba,
A do jakiego, do jakiego nieba!
Ufają sobie, kochają się szczerze;

Miłość

Jestem szczęśliwa, że w miłość nie wierzę?
Jednak ta miłość jest, trwa dowiedziona...
O Boże, serca nie czuję śród łona.

SCENA V

Aniela, Klara.

KLARA

Czegóż tak dumasz? Piszesz dzieło może?

ANIELA

Ach, Klaro, Klaro, żebyś ty wiedziała!...
Lecz twoja przyjaźń zdradzić nas nie może,
Wszystko ci powiem — krótko więc — rzecz cała:
Gustaw już nie mnie, lecz kocha Anielę.

KLARA

Kogo?

ANIELA

Anielę; ale Radost bronij;
To wielki sekret, nie wydaj, dla Boga.

KLARA

Ależ nic nie wiem.

ANIELA

Bo to już za wiele.

KLARA

Co?

ANIELA

Ta zawziętość, nienawiść zbyt sroga.

KLARA

ze wzrastającą niecierpliwością
Czyja?

ANIELA

Radosta.

KLARA

I do kogo?

ANIELA

Do niej.

KLARA

Ależ...

ANIELA

Nie dręcz się obawą daremną;
Gustaw się wcale nie chce żenić ze mną.

KLARA

To źle, mężczyzna powinien chcieć zawsze,
Ażeby poznał, jak kobiety gardzą,
Zwłaszcza ten Gustaw, co to uczy rządzić.

ANIELA
On i tak biedny!

KLARA
ironicznie

Biedny?

ANIELA

Musiał błędzić.

KLARA
Wzbudził więc, widzę, uczucia łaskawsze.

ANIELA
Ja wszystkich mężczyzn nienawidzę bardzo,
Ależ on swój los w moje ręce składa:
Bronić go muszę.

KLARA

Tak? I bronić rada.

ANIELA
Rada nie rada, zdradzić go nie mogę.

KLARA
Zdradź go, zdradź, moja duszko! Zdradź sultana.

ANIELA
Nigdy, przenigdy!

KLARA

Ja tobie pomogę.

ANIELA
A też Aniela tak szczerze kochana?

KLARA
Znowu nic nie wiem.

ANIELA

Wszystko ci wyjaśnię.

KLARA
ciekawie
Mówże.

ANIELA

Gdzie mama?

KLARA

Wołała cię właśnie.

ANIELA
Ona tak dobra, i jej wszystko zwierzę.
Jej tylko jeszcze, a więcej nikomu.

KLARA
Moja Aniello, niech cię Pan Bóg strzeże,
Byś z męskich sideł nie poniosła sromu;

Ja twą nienawiść już słabnącą widzę.

ANIELA

O, jak cię kocham, ja ich nienawidzę.

RADOST

wchodząc, do odchodzących

Panno Anielo!

Aniela chwytając za rękę Klarę i pociągając z sobą, prędko wybiega we drzwi prawe boczne.

Ależ... panno... proszę...

wracając

Hm, hm! spłoszone — coś tu znać Gustawa

Gotówbym przysiąc, że to jego sprawa.

Oj Guciu, Guciu! Kiedyś ja przepłoszę!

Gustaw wchodzi jednemi w głębi będącymi drzwiami, a zobaczywszy Radosta, nucąc w drugie odchodzi.

RADOST

goniąc za nim

Czekaj no, czekaj!

Wybiega za drzwi.

SCENA VI

Radost, Gustaw.

RADOST

prowadząc Gustawa

Chodź, chodź, mam cię ptaszku.

patrząc mu w oczy, po krótkim milczeniu

Co to znaczyło to: przebacz, stryjasku?

GUSTAW

To tak.

RADOST

Jak to, tak?

GUSTAW

Ot tak!

RADOST

Co to znaczy:

Ot tak?

GUSTAW

Niby — nic.

RADOST

Nic?

GUSTAW

Nic.

RADOST

To nic nie było:

Przebacz, stryjasku, zlituj się rozpaczy.

GUSTAW

szybko

Ach, to rzecz jasna: w miłości niemiło,
Kiedy się czasem (bo któż to zaprzeczy?)
Kłótnia lub sprzeczka, albo z innej rzeczy,
W potęgę czucia moc niby mająca,
Sama od siebie walczy lub portąca,
Stąd koniec końców, kres wszystkich igraszek —
No, to rzecz jasna — rozumie stryjasek?

Chce odejść.

RADOST

zatrzymując go

Ale czekaj no — ja nic nie rozumiem.

GUSTAW

A ja wyraźniej powiedzieć nie umiem.

RADOST

Czegożeś klęczał jakby do pacierzy?

GUSTAW

z udanym zapalem chodząc

To mi stryjasek nie wierzy? Nie wierzy?

Kiedy tak — dobrze — dobrze — wiem co zrobię —

Każę zajechać i pojedę sobie.

Janie! hej!

RADOST

chodząc za nim i głaszcząc po ramieniu

No, no, Guciu, Guciuniu mój!

GUSTAW

zawsze chodząc w udanym gniewie

Kiedy ja mówię!...

RADOST

jak wyżej

Już, już, już stój no, stój.

GUSTAW

Ja się tłumaczę dobrze, jasno, szczerze.

RADOST

Już, już rozumiem, już wszystkiemu wierzę,

do siebie

A to saletra! Skra, ogień, płomienie!

GUSTAW

rzucając mu się na szyję

Luby stryjasku!

RADOST

ściskając go

Ach, Guciu mój luby,

placząc

Nie słuchasz rady.

GUSTAW

I słucham, i cenię
A co wykonam, godne będzie chluby.

RADOST

Lecz czemu Klara...

GUSTAW

Ach, Klara, ta Klara,
To jest prawdziwie boska na mnie kara.
Wszędzie jej pełno, we wszystkim zawadzi:
Przy tem zawzięte, jak kogucik młody,
Kikiki zawsze,
pokazując

a tak w górę sodzi!
I wiesz, stryjasku, dla powszechnej zgody,
Wiesz co?

RADOST

Na przykład?

GUSTAW

Żeń się z nią.

RADOST

Szalony!

GUSTAW

Zrób mi tę grzeczność.

RADOST

Pomysł godny głowy.

GUSTAW

Bardzo mi bruździ.

RADOST

wzruszając ramionami

Dlatego ja stary?...
Bruździć nie będzie, nie bruźdź ty z twojej strony.
Na cóż Albina przez jakieś namowy
Chcesz jej zbuntować?

GUSTAW

On już zbuntowany.

RADOST

Jak to?

GUSTAW

W Anieli jak kot zakochany.

RADOST

Kto? Albin?

GUSTAW

Albin.

RADOST

A to nie do wiary.

GUSTAW

Tak, tak ją kocha, ledwie że nie skona;
Nie ma gadania, to rzecz dowiedziona.

RADOST

Albin, ten Albin!

GUSTAW

O, nie wszystko złoto,
Co się nam świeci — o, to sztuczka płocha:
Jednej przysięga, a w drugiej się kocha.

RADOST

Ale z Anielą jakże idzie tobie?

GUSTAW

po długim milczeniu — zakładając ręce
Co to magnetyzm?

RADOST

zdziwiony

Ma... magnetyzm?

GUSTAW

Co to?

Co? Powiedz!

RADOST

Ale skąd o tem w tej dobie?

GUSTAW

po krótkim milczeniu

Magnetyzm, mówią, jest to wolna władza,
Co z ciała w ciało zdroj życia wprowadza.
Jeżeli zatem mam zarodne siły,
Ogień swój własny w obce przelać żyły,
Dlaczegoż miałbym w pięknej, młodej duszy,
Czystej jak śnieżek, co świeżo przyprószy,
Przez silną wolę, palające tętna,
Własnego czucia nie wycisnąć piętna?

RADOST

Jeśli rozumiem, niech mnie piorun trzaśnie!

GUSTAW

Kocham i będę kochany; to jaśnie?

RADOST

Jaśnie, wyraźnie, lecz trochę za śmiało.

GUSTAW

Śmiałość przed szczęściem, jak szczęście przed chwałą!

RADOST

Będiesz kochany, ale nie bądź trzpiotem.

GUSTAW
O, mój stryjasku! Tobie myśleć o tem.

RADOST
Ach, czyż nie myślę i nie smażę głowy?

GUSTAW
Ja też ci zawsze dziękować gotowy.

RADOST
Dziękuj, kiedy chcesz, lecz się popraw razem.

GUSTAW
Co się już stało za twoim rozkazem.
I dobrze skończyć mam wszelką nadzieję,
Byłeś nie zważał, co się z nami dzieje;
W zgodzie czy kłótni, we wrzawie czy ciszy,
Niech oko drzemie, a ucho nie słyszy.

RADOST
Cóż z tego będzie?

GUSTAW
Co będzie?
ściskając go
Wesele.
Wybiega.

RADOST
idąc za nim
Rozsądku mało, pewności za wiele.

AKT IV

SCENA I

Gustaw, Jan.

Gustaw chodzi zamysłony, Jan krok w krok za nim z czarną chustką w ręku.

GUSTAW

podając lewą ręką, nie stając

Zawiąż!

do siebie

Stało się — Kocham ją szalenie —

Lecz ona? —

JAN

chodząc za nim i opatrując rękę

Wcale nic...

GUSTAW

stając

Jak to nic?

JAN

jak wprzód

Nie ma

Tu nic.

GUSTAW

Na rękę! — Wiąż tylko —

Chodzi; do siebie:

Hm, sprzyja,

Ale jak będzie, gdy rolę odmienię? —

Jak? Kiedy zacząć?

JAN

nie mogąc w chodzie zawiązać ręki dla³⁶ różnych gestów Gustawa

Niech się pan zatrzyma.

Gustaw wyrwa rękę, którą Jan chwytą i dalej, chodząc, wiąże.

GUSTAW

do siebie

Zatrzymać — pewnie — węzeł jest —

JAN

puszczając

Jest, panie.

GUSTAW

do siebie

Lecz jak rozwiązać?

JAN

Za koniuszek.

GUSTAW

stając w gniewie

Janie!

³⁶dla (tu daw.) — z powodu. [przypis edytorski]

JAN
Słucham.

GUSTAW
Głupiś.

JAN
Tak?

GUSTAW
zrzucając chustkę
I nie tę zawija!
Lewą nie piszę.

JAN
Któraż ręka boli?

GUSTAW
Co ci do tego — na, masz: zawiąż prawą.
Podaje lewą rękę i zaczyna chodzić. — Do siebie:
Pierwszy raz kocham.

JAN
Ależ panie...

GUSTAW
wciąż chodząc
No, a żwawo!
do siebie
Inna to miłość.

JAN
To ta sama.

GUSTAW
Kłamiesz.

JAN
Lewa.

GUSTAW
podając prawą rękę
A, ręka — no — jakże powoli.
Zaczyna chodzić i ciągnie za sobą opierającego się gwałtem Jana. — Do siebie:
Będę kochany... Aj, rękę mi złamiesz!

JAN
A którą, panie?

GUSTAW
Puść już, do kaduka!

JAN
Wiązać nie sztuka.

GUSTAW
Ale milczeć sztuka.

SCENA II

Gustaw, Albin.

Jan na znak Gustawa odchodzi.

GUSTAW

na stronie

Już czuję wilgoć, zbliża się fontanna;

do Albina:

Albinie smętny! jak rosa poranna,

Tak mgła z łez twoich napelnia dom cały.

ALBIN

A jednak mojej nie zmiękczyły skały!

GUSTAW

Nim się więc staną saletrzanym kwasem,

Inny ci sposób poradzę tymczasem.

ALBIN

Poradź mi, poradź, a lepiej niż rano.

GUSTAW

Źle żem poradził?

ALBIN

Bóg to będzie sądzić.

GUSTAW

Cóż ci się stało?

ALBIN

Drzwi mi pokazano.

Radź mi więc, radź, tylko mi nie kaź rządzić.

GUSTAW

Pierwej pocieszę.

ALBIN

Mnie? Pocieszyć?! Nieba!

GUSTAW

Klára cię kocha.

ALBIN

Zbyt bolesne żarty.

GUSTAW

Ręczę.

ALBIN

Nie wierzę.

GUSTAW

Przysięgać ci trzeba.

ALBIN

Jak wiesz?

GUSTAW

udając urażonego

Cóż to jest? Chcesz, nie wierz, uparty,
Ale nie żądaj, bym zdradził zwierzenie.

ALBIN
rzucając mu się na szyję
Ach, ach! Gustawie! słów nie mam... lzy moje...

GUSTAW
głaszcząc
Cyt, cyt, Albinie.

ALBIN
Kocha mnie.

GUSTAW
Szalenie!

ALBIN
Cóż teraz będzie?

GUSTAW
Albina ożenię.

ALBIN
Mnie? Mnie? Z nią? — z Klarą?

GUSTAW
Ale jak nastroję,
Tak ty grać będziesz — przyrzekasz mi święcie?

ALBIN
Dobrze, cóż zrobić?

GUSTAW
Zwalić przedsięwzięcie,
Które twych nieszczęść przyczyną się stało,
A potem zmusić, by prawdę wyrzekła.

ALBIN
Szczęścia za wiele!

Szczęście, Przekleństwo

GUSTAW
Trzebaż ci tak mało?

ALBIN
Z nią?! Wielkie nieba!

GUSTAW
Nudnyś, wielkie piekła!

ALBIN
Cóż chcesz?

GUSTAW
Słuchaj mnie.

ALBIN
Słucham...

GUSTAW
Daj jej uczuć,
Że inną kochasz.

ALBIN
Przebóg! Nie kończ, ginę.

GUSTAW
namawiając
Czas jakiś!

ALBIN
Nigdy!

GUSTAW
Dzień.

ALBIN
Nie chcę.

GUSTAW
Godzinę.

ALBIN
Wprzód umrę.

GUSTAW
zniecierpliwiony
Mrzyj więc.

ALBIN
Nie zmienię mych uczuć.

GUSTAW
No, to udawaj, żeś je zgasił w sobie.

ALBIN
Nie mogę.

GUSTAW
Nareszcie, że kochasz nie tyle.

ALBIN
Udawać?

GUSTAW
prosząc
Trochę.

ALBIN
po krótkim milczeniu
Nie ufam mej sile.

GUSTAW
na stronie
A bogdajżeś pękł!
do Albina:
No, to milcz.

ALBIN
Jak długo?

GUSTAW
Dzień jeden.

ALBIN
Milczeć?

GUSTAW
Nie mdleć.

ALBIN
Dzień?

GUSTAW
Nie wdychać.

ALBIN
Nie wdychać?
po krótkim milczeniu
Ciężko na mnie.

GUSTAW
z zapalem
Razą³⁷ drugą
Wszystko odzyskasz; i po całej dobie
Będiesz mógł jęczeć, płakać, wdychać, kichać.
Tylko nie teraz, nie teraz, u licha!

ALBIN
A gdy nareszcie, jak ty każesz, zrobię,
Gdy pozna Klara, że Albin nie wdycha?

GUSTAW
zniecierpliwiony
Wtedy Albina ożenię, ożenię —

ALBIN
po krótkim milczeniu
Do jutra?

GUSTAW
Daj słowo.

ALBIN
Ale...

GUSTAW
Dajesz?

ALBIN
Daję.

GUSTAW
A teraz bądź zdrow,
ściskając go

³⁷*drugą razą* (daw.) — następnym razem. [przypis edytorski]

kochaj mnie...
obracając się ku drzwiom
Idź sobie.

Albin odchodzi.

Sam.

Tak zatrudnienie dla Klary sposobię,
Kocha go, czy nie — pewnie jest ciekawa:
Zajmie ją zatem ta odmienna sprawa,
A nim jej dojdzie po zakrętach wielu,
Ja krok po kroku zbliżę się do celu.

SCENA III

Gustaw, Aniela.

ANIELA

wchodząc ostrożnie

Słyszał Radost?

GUSTAW

Nie słyszał.

ANIELA

Ach, oddycham przecie!

GUSTAW

Wszystkom naprawił.

ANIELA

Ginęłam z bojaźni.

GUSTAW

biorąc za rękę

Tyle dobroci tak rzadkiej w tym świecie.
Tyle dowodów troskliwej przyjaźni,
Ileż wdzięczności nie obudzą we mnie?

ANIELA

Cóż uczyniłam wdzięczności godnego?

GUSTAW

Chcesz dobrze czynić.

ANIELA

Wszak to tak przyjemnie.

GUSTAW

Masz dziś sposobność.

ANIELA

Proszę wskazać drogę.

GUSTAW

Ręką skaleczył.

ANIELA

I bardzo?

GUSTAW

Nic złego.
Lecz pióra całkiem utrzymać nie mogę.
nieśmiało
Gdybyś w tym razie zastąpić mnie chciała.

ANIELA

Pisać? I co?

GUSTAW

List.

ANIELA

List! Ach nie!

GUSTAW

Dwa słowa.

ANIELA

Dwa — a kogo?

GUSTAW

Do mojej Anieli.

ANIELA

Co? Takie listy ja bym pisać miała?

GUSTAW

I cóż w tem złego?

ANIELA

Daremna namowa.

GUSTAW

żałośnie
Ręką skaleczył.

ANIELA

To może kto drugi...

GUSTAW

Ach, któż na świecie moje troski dzieli?
Komu się zwierzyć, gdzie błagać usługi,
Kiedy przed tobą daremnie się żalę?

ANIELA

chodząc i pól z płaczem
Cóż ja mam robić?
po krótkim milczeniu

To nie pisać wcale.

GUSTAW

Jeszcze, Anielo, w kwiat życia bogata,
Znasz tylko rozkosz, a nie znasz cierpienia;
Jeszcze, szczęśliwa, nie znasz oddalenia!
Nie wiesz, że wtedy cały ogrom świata
Jeden punkt tylko dla nas w sobie mieści,
A tym jest chwila spodziewanej wieści.

Nie wiesz, jak wtedy śledcze oko płonie,
 Jak każdy szelest dech zapiera w łonie,
 I jaka boleść, gdy mija godzina —
 Z nią wprzód spacona pociecha jedyna.

ANIELA

Otóż to miłość! — kochajże tu, proszę!

GUSTAW

Ach, kochaj, kochaj! Boskie to rozkosze!

ANIELA

Ach nie!

GUSTAW

Dlaczego?

ANIELA

Nie wiem, lecz się trwożę.

GUSTAW

Trwożysz?

ANIELA

Lękam się...

GUSTAW

Jak dziecię lekarza,
 Który mu jednak życie zwrócić może. —
 Ach, obojętność naturę znieważa:
 Dusza niezdolna wybrać, kochać inną,
 Zimną rachubą każde czucie zaćmi;
 Dla niej jest niczem dla drugich być czynną,
 Dla niej łaż niema — ludzie nie są braćmi. —
 Lecz gdy miłością serce moje bije,
 Gdy powiem: kocham — wtenczas tylko żyję,
 Żyję szczęśliwy i w lubym zamęcie
 Świat do podziału pociągam w objęcie.

ANIELA

Tak, gdyby miłość mogła być prawdziwa...

GUSTAW

Miłość jest jedna...

ANIELA

Udawań tysiące.

GUSTAW

Wyrzec się światła, bo i ciemność bywa?

ANIELA

Wyrzec się każą pozory mylące.

GUSTAW

z uczuciem, biorąc ją za ręką

Ach, nie wierz zresztą tej pieszczocie wzroku,
 Gdy z wolna sunąc, spocznie w twojem oku.

Tej drżącej dłoni, kiedy ciebie bliska;
Nie wierz głosowi, co się w serce wciska.
Lecz własne czucie niech się wiarą stanie:
Ta czułość tęskna, to błędne żądanie,
A zwłaszcza pociąg nieodmienny losem
Równego czucia jest tylko odgłosem. —
na znak niedowierzający Anieli
Wierz mi, są dusze dla siebie stworzone:
Niech je w przeciwną los potrąci stronę,
One wbrew losom, w tym lub w tamtym świecie,
Znajdą, przyciągną i złączą się przecie.
Tak jak dwóch kwiatów obce sobie wonie
Łączą się w górze, jedna w drugiej tonie.
Aniela zamysłona; Gustaw po krótkim milczeniu mówi dalej:
I cóż to, powiedz, zaraz w pierwszej chwili
Wzbudziło we mnie tę ufność ku tobie?
Co ośmieliło, że zwierzenie robię,
Jeśli nie serce, co nigdy nie myli?

ANIELA

Ach, czyliż zdradzić jest kiedy kto w stanie?

GUSTAW

Klara najpierwsza.

ANIELA

Zbyt błędne mniemanie.

GUSTAW

Ile mnie złego, tyle jej korzyści.

ANIELA

Komu? Co? Klarze?

GUSTAW

Radost ją zaślubi.

ANIELA

Radost? —

GUSTAW

Jak tylko zamiaru nie ziści,
Przez zemstę ku mnie z Klarą się ożeni,
Mnie wydziedziczy i na zawsze zgubi.

ANIELA

To być nie może.

GUSTAW

To się nie odmieni.

ANIELA

Ona nie zechce.

GUSTAW

To już ułożono.

ANIELA
I wstręt jej szczery...

GUSTAW
Szczery czy nieszczery,
Radost majątny, ojciec Klary chciwy,
Nie ma co gadać — jak dwa a dwa cztery —
Nie dziś, to jutro będzie jego żoną.

ANIELA
Ale jej śluby?

GUSTAW
Śluby? — sen prawdziwy!
I ty, Anielo, rzuć tę ciemną drogę,
Póki czas tobie, a ja przestrzec mogę.
Lecz powiedz szczerze: kiedy polot myśli
Obraz nam szczęścia czasami zakręśli
I zdobi błahe, lecz lube utwory
W kwiatów marzenia najczystsze kolory;
Cóż ściąga światło, w całym blasku stawa,
Jeśli nie miłość i stała, i prawa:
Miłość szlachetnej przewodząca parze
Z łona rodziców przed ślubów ołtarze! —
Ach, być kochanym wszyscy szczęściem głoszą,
Mem zdaniem kochać jest większą rozkoszą.
Los kilku istot zrobić swoim losem,
Czuć i żyć tylko drogich dusz odgłosem,
Dla dobra innych cenić własne życie,
Dla nich poświęcić każde serca bicie,
Światem uczynić najmniejszą zagrodę,
Tam mieć cel życia i życia nagrodę,
I kończąc cicho wytknięte koleje,
Za grób swój jeszcze przeciągnąć nadzieje:
Otóż to szczęścia rzetelne zalety.
I ty, ty wyrzec chcesz się ich, niestety!?

Szczęście, Miłość, Rodzina

ANIELA
z uniesieniem
Nigdy, przenigdy...
miarkując się — z czułością
Ach, ja nie wiem jeszcze...
znowu z zapalem
Ale chcę pisać, niech się moje zdanie
Jednej łzy w świecie przyczyną nie stanie;
ocierając łzę
Niech w szczęściu drugich własne dziś umieszczę.

GUSTAW
Chcesz pisać? Będziesz? O, drogi aniele!
Jak wiele czynisz, jakżem wdzięczen wiele!
Całuje ją w rękę.
O, gdybyś mogła w moim sercu czytać!

ANIELA
Ależ Gustawie!

GUSTAW

Lecz nie chcesz się pytać:
Więcej bym wyrzekł, niż wyrzec potrzeba...
Pióro i papier...
z zachwyceniem patrząc na nią — i trzymając rękę
Dlaczegoż, o nieba!
Takim sposobem?... Lecz ty mnie zrozumiesz:
Umiałaś pojąć i przebaczyć umiesz.
Całuje w rękę i nagle odchodzi.

ANIELA

sama, po krótkim milczeniu
Nienawidzieć! Tak! — każda plecie, baje, —
Ale nie tak to łatwo, jak się zdaje. —
Z gniewu w nienawiść droga bardzo bliska,
Kiedy dotknęła jaka czynność zradna,
Lecz kiedy czule kto nam rękę ściska,
Jak mamę kocham, nie potrafi żadna.

SCENA IV

Aniela, Klara.

KLARA

Kto tu był?

ANIELA

unikając odpowiedzi

Jak to — kto?

KLARA

Kto tu był z tobą?

ANIELA

Gustaw przechodził.

KLARA

Rozwodził swe żale?

ANIELA

Trochę.

KLARA

Tak długo mówiliście z sobą.

ANIELA

O, jak cię kocham, tak nie długo wcale.

KLARA

I cóż nowego?

ANIELA

Nie dasz temu wiary:
Wszak, jednym słowem, chce się żenić z tobą.

KLARA

Ze mną?

skacząc i klaszcząc w ręce

Oto to, oto to mi radość!

Toż będę dręczyć i męczyć bez miary.
O, panie Guciu, będziesz ty miał zadość!

ANIELA
urazona
Ale nie Gustaw — Radost.

KLARA
Radost stary?

ANIELA
jak wyżej
Radost — Hm! Gustaw!

KLARA
Ja nie chcę.

ANIELA
Ja wierzę.

KLARA
Ja nienawidzę.

ANIELA
Wbrew twej nienawiści,
Jak Gustaw jego zamiarów nie ziści,
Przez zemstę tylko z tobą się ożeni.

KLARA
I któż mnie może przymusić w tej mierze?

ANIELA
Ojciec twój, ojciec, co tak złoto ceni;
A Radost bogacz — rzeczą dowiedzioną:
Nie ma co mówić — będziesz jego żoną.

KLARA
ukrywając pomieszanie coraz wzrastające
Otóż nie będę! — Otóż się nie boję —
Ma ojciec wołę, ja mam także moję —
Nie boję się... nie...
w płacz

Cóż ja teraz zrobię!
Jak raz mój ojciec co ułoży sobie,
To wszystko za nic, — to ratunku nie ma.

ANIELA
Jakoś to będzie.

KLARA
po długim milczeniu
Idź ty za Gustawa.

ANIELA
A nasze śluby?

KLARA
Niechże je dotrzyma
Jedna przynajmniej, gdy nie mogę obie.

ANIELA
Lecz Gustaw kocha.

KLARA
O, nieszczęsna sprawa!
Pójdę do cioci.

ANIELA
oglądając się niespokojnie
Powiedz, a w sekrecie;
Idź, nie trać czasu.

KLARA
Poradzi mi przecie;
Nie da mi umrzeć przy tym starym gracie.

ANIELA
oglądając się
Idź, idź, zbyt droga każda nam godzina.

KLARA
Wolę już klasztor, albo i Albina.

Odchodzi.
ANIELA
wołając cicho
Słuchaj no, Klaro! — otóż macie!
Odeszła. — Chciałam zasięgnąć jej zdania
Względem owego dziwnego pisania;
Krzyczałam, — ale kiedy nie słyszała,
To cóż mam robić; — już będę pisała.

SCENA V
Aniela, Gustaw
GUSTAW
kałamarz, pióro, papier itd. w ręku
Otóż jest wszystko, bierzmy się do dzieła.

ANIELA
Przestrzegłam Klarę.

GUSTAW
na stronie
Przednio!
głośno
A jak powie?

ANIELA
Komu, i na co?

GUSTAW
Mojemu stryjowi.

ANIELA
Ja ręczę za nią.

GUSTAW
Jakże to przyjęła?

ANIELA
Rzewnie płakała.

GUSTAW
Ja tym łzom nie wierzę.
I któż jej winien? Albin kochał szczerze.

ANIELA
I dotąd kocha.

GUSTAW
O, nie kocha wcale.

ANIELA
Ja to wiem lepiej.

GUSTAW
Kocha, lecz nie Klarę.

ANIELA
Kogo?

GUSTAW
Hm! kogo?
po krótkim milczeniu
Zamilczę w tej mierze.

ANIELA
Bajkę ktoś zrobił, proszę mi dać wiarę.
Albin nasz sąsiad, bawi tutaj stale,
Wiemy gdzie bywa, jego związki znamy.

GUSTAW
zmuszony
Kiedy więc szczerze z sobą mówić mamy:
Albin się kocha — lecz się kocha w tobie.

ANIELA
We mnie?

GUSTAW
Tak, w tobie; — ledwie że nie skona,
Nie ma co gadać, — to rzecz dowiedziona.

ANIELA
Ależ dla Boga, tak nagle w tej dobie...

GUSTAW
Zmienił się z wolna, bo możnaż lat tyle
Wzgardę odbierać w tak przykrym sposobie,
A miłość w jednej zachowywać sile?
Możnaż przy tobie lube spędzać chwile,
Twą dobroć, wdzięki... a jednym wyrazem,

Możnaż cię poznać i nie kochać razem?
Powiedźże sama.

ANIELA

Zabawne pytanie!

po krótkim milczeniu
Mnie zatem kocha?

GUSTAW

z pośpiechem

Ale ja ci radzę,
Nie wierz mu wcale — zmienne to kochanie,
Które w odporze czerpa³⁸ swoją władzę.

ANIELA

Klarze przysięga.

GUSTAW

Ze snu jeszcze drzemie.

ANIELA

Wzdycha.

GUSTAW

Przez grzeczność.

ANIELA

Płacze.

GUSTAW

Nalóg.

ANIELA

Ale...

GUSTAW

Pewnie.

ANIELA

biorąc pióro

Piszmy więc.

GUSTAW

z uczuciem

Anielo kochana!
po krótkim milczeniu, gdy Aniela okazuje zdziwienie
Pisz z łaski swojej.

ANIELA

Myli mnie to imię.

napisawszy, do siebie
Mnie? kocha?

GUSTAW

z zazdrością

Czyliż Albinowskie żale,
Dary wzgardzone, niegodna odmiana,

³⁸czerpa — dziś popr. forma: czerpie. [przypis edytorski]

Zająć potrafią, pochlebiać ci mogą?

ANIELA

Czym zasłużyła na takie pytanie?

GUSTAW

Przebac, zblądziłem uniesiony trwogą,
Bo ja wiem, jakiej duszy twojej trzeba;
Ukocha więcej, niż wyrazić zdoła,
Choć każdy wyraz miłością się stanie.

ANIELA

Piszmy więc.

GUSTAW

Piszmy — „Dobroci aniola
W naszym nieszczęściu zsyłają nam nieba:
Wziął pióro w rękę nieść ulgę tęsknocie...”

ANIELA

Ależ mnie tego pisać nie wypada.

GUSTAW

Wszak to ja piszę — a potem, w istocie,
Jakież ci imię moje serce nada,
Za twoją dobroć, za dobrodziejstw krocie?

ANIELA

Piszmy więc.

GUSTAW

Piszmy — „Nie bądź już w obawie;
Osoba, z którą stryj chciał mnie ożenić,
Nienawidzi mnie...”

ANIELA

Nie, panie Gustawie.

GUSTAW

Jakże napisać?

ANIELA

Potrzeba odmienić.

GUSTAW

Popraw, jeśli chcesz.

ANIELA

O, chętnie poprawię.

GUSTAW

czyta przez ramię
„Sprzyja”.
biorąc za rękę

Czy pewnie?

ANIELA

wyciągając rękę z wolna

Trzebaż słów koniecznie?

GUSTAW
Znasz mnie więc teraz.

ANIELA
I jak!

GUSTAW
To poznanie
Czy kiedyś, z czasem, przyjaźnią zostanie?

ANIELA
Jest i zostanie.

GUSTAW
ze wzrastającym zapalem
Zawsze? Wiecznie?

ANIELA
Wiecznie.

GUSTAW
Dosyć już tego, precz wszelkie ukrycie!
Kocham, Anielo, kocham cię nad życie.

ANIELA
odsuwając się zdziwiona
Jak to?

GUSTAW
pomiarkowawszy się, spokojnie
Pisz z łaski swojej.

ANIELA
nachylona nad papier — po krótkim milczeniu przypominając sobie
Jak tam było?
Kocham...

GUSTAW
Ach, powtórz!

ANIELA
Kocham cię nad życie;
Wszak tak? A dalej?

GUSTAW
Dalej? — Wierzyć miło.

ANIELA
Piszmy więc.

GUSTAW
Piszmy — lecz błędzisz w wymowie.
Niech głos czuć daje myśl zamkniętą w słowie,
A wyraz: kocham — obowiązki czleka
Ku sobie, ludziom i Stwórcy wyrzeka:
Możnaż oziębłe wymówić go kiedy?
Ty kochasz matkę, brata, przyjaciela.
Ja ciebie, ty mnie; dla próby więc tedy

Całą mu wartość niech twój głos udziela
I ku mnie zwróci.

ANIELA
patrząc na niego

Kocham.

GUSTAW
ucząc ją, z uczuciem
Ja ciebie kocham.

Czucia mało;

ANIELA
czulej

Kocham.

GUSTAW

Zbyt nieśmiało.

ANIELA
Ach kocham, kocham.

GUSTAW
Coraz lepiej, brawo!
Powtarzaj często, douczysz się wprawą.

ANIELA
Piszmy więc.

GUSTAW

Piszmy.

ANIELA

Ktoś idzie.

GUSTAW

Nie.

ANIELA
wstając

Słyszę.

GUSTAW
całując w rękę
Na potem.

Odbiega.
ANIELA
za nim

List! list!

wracając

Jak on dobrze pisze!

SCENA VI

Pani Dobrójska, Aniela.

ANIELA
kryjąc list za siebie, na stronie
Cudzy sekret rzecz święta!

PANI DOBRÓJSKA

Nie, nie, mówcie sobie
Co chcecie, moje panny, ja najlepiej zrobię,
Jak się spytam Radosta; to najkrótsza droga,
I on nam wszystko wyjaśni.

ANIELA

A Gustaw? Dla Boga!

PANI DOBRÓJSKA

Gustaw bajek narobił — że się kocha, wierzę,
Lecz żeby Radost miał być wiadomym w tej mierze,
I wiedząc, tu wprowadzał, temu nie dam wiary.
Gustaw pewnie, jak każdy, ma swoje przywary,
Ale młody, przystojny!

ANIELA

naiwnie

Myślałam toż samo.

PANI DOBRÓJSKA

I podobać się może.

ANIELA

Może, moja mamó.

PANI DOBRÓJSKA

I wiem, że jego serce lepsze niżli głowa.

ANIELA

Ach, lepsze, moja mamó.

PANI DOBRÓJSKA

I przykrość gotowa.

Gdyby ci się był Gustaw podobał choć trochę?

Aniela wzdycha.

Nie i nie; na Radosta sprawki to za płóche.

ANIELA

Ale ja u nóg jego widziałam Gustawa.

PANI DOBRÓJSKA

I to prawda.

ANIELA

Ich słowa.

PANI DOBRÓJSKA

Ich sprzeczka...

ANIELA

Dość żwawa.

PANI DOBRÓJSKA

Kto by się był spodziewał po takim człowieku!

No proszę! — mścić się jemu! — żenić się w tym wieku!

ANIELA

Moja mamó kochana! Nie dawaj mu Klary.

PANI DOBRÓJSKA

Wprzóó widzieć muszę, jakie są ojca zamiary,
I ojcu, a nie córce radzić mi wypada.

ANIELA

Niech ją teraz przynajmniej wesprze twoja rada.

Podczas pierwszych słów Klary z panią Dobrójską, Aniela zbiera skrycie kałamarz i pióro i cicho wychodzi.

SCENA VII

Pani Dobrójska, Klara.

KLARA

Ach, cóż ja teraz pocznę w tej ciężkiej niedoli?

PANI DOBRÓJSKA

Może ojciec nie zechce iść wbrew twojej woli.

KLARA

A jak zechce, jak zechce?

PANI DOBRÓJSKA

Sluchać trzeba będzie.

KLARA

To pociecha! To ojciec!

PANI DOBRÓJSKA

Nie gań go w tym względzie;
Chce twego szczęścia.

KLARA

Piękne szczęście, proszę cioci,
Stary mąż.

PANI DOBRÓJSKA

Ale dobry.

KLARA

Co mi z tej dobroci!

PANI DOBRÓJSKA

Zapomniałaś, żeś jeszcze pod ojcowską władzą,
Że nie wszyscy jak Albin uwodzić się dadzą:
A znając twego ojca, łatwo zgadnąć było,
Że ta wżarda Albina nie będzie mu miłą!
I chociaż od zamężcia uwolni tym razem,
Wkrótce może przykrzejszym zmusi cię rozkazem.

KLARA

Ten Radost tak się zdawał niepragnący żony!
Młody Albin przynajmniej miłością wiedziony;
I mam iść za mąż gwałtem, to wolę Albina.

Radosta slychać chrząkanie za drzwiami.

PANI DOBRÓJSKA
Otóż i Radost właśnie.

KLARA

Już wzdychać zaczyna.

PANI DOBRÓJSKA
na stronie

Nie mogę z nim rozmawiać po takiej usłudze.
do Radosta:
Zaraz mu służyć będę³⁹.

Odbodzi.

RADOST

do Klary się zbliżając

Ja się tu nie znudzę.

SCENA VIII

Klara, Radost.

RADOST

po krótkim milczeniu

Cóż tam tak myślisz? O mężczyzn zagubie?

Kłótnia, Małżeństwo

KLARA

Myślałam właśnie, co wyjawic lubię:
Że, gdybym kiedy była przymuszona,
Mimo mej woli zostać czyją żoną,
Świat biedniejszego nie miałby człowieka!

RADOST

Ej, do kaduka! I cóż to go czeka?

KLARA

Same zabawy, gry, uczty i bale.

RADOST

No, to nic złego, będziesz się bawiła;
Owszem, wesołość ja sam zawsze chwałę.

KLARA

To nie chcę zabaw.

RADOST

I spokojność miła.

KLARA

Strwonię majątek.

RADOST

Jak mąż nim obdarzy.

KLARA

Wydrę, a stracę.

³⁹Zaraz mu służyć będę — daw. forma grzecznościowa o znaczeniu: wróć do pana za chwilę. [przypis edytorski]

RADOST

Zwycięży mocniejszy.

KLARA

Stroić się będę.

RADOST

Strój zawsze do twarzy.

KLARA

To nie chcę strojów.

RADOST

To wydatek mniejszy.

KLARA

z zapalem szybko

Ależ ja zawsze na przekór mu zrobię;
On tak, a ja tak — on sobie, ja sobie —
Mąż śpi, ja gadam — mąż gada, ja ziewam —
Wzdycham, gdy wesół, kiedy smutny, śpiewam,
Trącam, gdy piszę, a krzyczę, gdy czyta;
Mąż tak, a ja siak — ząb za ząb — i kwita!
przypominając sobie
A ma podagrę, depcę mu po nodze.

RADOST

usuwając nogę

Ej, do kaduka! Nie stanę na drodze.
Lecz taką rzeczą grzesznik to nie lada,
Co dla pokuty zechce cię za żonę.
Chyba by znowu, jak tamten powiada,
To szczęście dla mnie było przeznaczone.

Śmieje się.

KLARA

Otóż go macie.

RADOST

Gdyż ja się nie boję;
Słowom nie wierzę, a znam serce twoje.

Chce wziąć ją za rękę, którą Klara wyrywa.

KLARA

Ja nie chcę, nie chcę.
w płacz

Cóż będę robiła!

RADOST

Nie bądźże dzieckiem.

KLARA

Obym jeszcze była!

RADOST

Patrz na mnie...

KLARA
odwracając się

Znam, znam...

RADOST
obracając się wkoło

Na pana młodego

Czy się przydadę? Co?
podskakując

hulać po ślubie!

Śmieje się. — Serio:
Wszak ci to żarty.

KLARA

Ja żartów nie lubię.

RADOST

No, nie płacz, nie płacz, nic nie będzie z tego,
Nic, a na dowód przyślę ci Albina.
odchodząc, ze śmiechem
To śmieszna sprawa i dziwna dziewczyna!

KLARA

sama

Tak, żarty, żarty, nie ma ich w tym względzie;
Jak się ożeni, to żartów nie będzie.

SCENA IX

Klara, Aniela.

ANIELA

zamyślona

Klaro!

KLARA

po krótkim milczeniu

Anielo!

ANIELA

Wiesz ty?

KLARA

Co?

ANIELA

Ja mniemam,
Że ta Aniela jest bardzo szczęśliwa.

KLARA

Daj mi tam pokój! Teraz czasu nie mam.
Niech sobie szczęścia ile chce, używa.

ANIELA

Tak być kochaną!

KLARA

ironicznie

Jak Gustaw powiada.

ANIELA
Cóż by mu z kłamstwa?

KLARA
Co? Pochlebia dumie.

ANIELA
Ach, kto być wdzięcznym, ten i kochać umie!

KLARA
Ty go nie słuchaj, taka moja rada.

Flirt

ANIELA
Nie wiesz, jak miło, gdy czucia pieszczące
Z godnym zapalem męska pierś wygłosi:
To w uszach łechce, to coś w oczach parzy,
To biegnie, biegnie, jakby dreszcz po twarzy,
To z twarzy w serce, to jak krople wrzące,
Z serca się w górę, w górę, w górę wznosi,
pokazując na piersi
I tak tu ściśnie, tak w gardle zadusi,
Że koniec końców westchnąć cię przymusi.

KLARA
Jakie ty dziecko! Tobie to nowina,
Lecz nie mnie, duszko — wszakci mam Albina.

ANIELA
Oho! już po nim.

KLARA
Co?

ANIELA
Ciesz się.

KLARA
Czem?

ANIELA
Zmianą.

KLARA
Jego?

ANIELA
Nie kocha.

KLARA
Mnie?

ANIELA
Ciebie.

KLARA
Skąd to wiesz?

ANIELA
Wiem od Gustawa.

KLARA
Wzdychał. Wszak jeszcze dziś rano

ANIELA
Przez grzeczność.

KLARA
Błagał.

ANIELA
Nałóg.

KLARA
Pewnie?

ANIELA
Nawet ci powiem....

KLARA
zniecierpliwiona
Cóż mi jeszcze powiesz?

ANIELA
Że mnie nieszczęsnej ten ciężar przypada.

KLARA
Tobie?

ANIELA
Mnie.

KLARA
Ciebie kocha?

ANIELA
Tak powiada.

KLARA
Wierz tu mężczyźnie! — Jak bóbr płakał rzewnie,
Błagał, przysięgał, od miłości ginął,
A koniec końców, chorągiewkę zwinął.
Widzisz, jak dobrze, że my nie kochamy —
Prawda, Anielo?

ANIELA
Chodźmy już do mamy.

KLARA
Prawda, Anielo?

ANIELA
odchodząc
Dali do obiadu.

KLARA
sama

Nie kocha.
Śmieje się z przymusu, potem w gniewie:
To wąż, i wąż pełen jadu.

AKT V

SCENA I

Radost, Gustaw.

RADOST

Guciu! na miłość Boga! jedynego Boga!
Przyznaj się, tyś coś zbroił?

GUSTAW

Skądże ta trwoga?

Ja się teraz już kocham, szaleństwa nie zrobię,
Ja, widząc mój rozsądek, dziwię się sam sobie.

RADOST

Obym ja się mógł dziwić choć na pół godziny!
Cóż więc znaczą te wszystkich powarzone miny,
Zacząwszy od Dobrójskiej? — na ciebie ladaco,
Że się krzywi, to dobrze; ale na mnie za co?
Siedzieliśmy u stołu jakby w trzynaścioro,
I wszystkim czas dość krótki szedł diable⁴⁰ niesporo.
Aniela jakaś drżąca, to blednie, to płonie;
Matka oka nie spuszcza, wzrok jej w córce tonie;
Klara śmieje się, trzepie, lecz w ciągłym przymusie;
Albin wszystkie już kwiatki przeliczył w obrusie;
Ty także nieswój, piłeś tylko po swojemu;
Ja zaś nic nie pojmując, dziwiąc się wszystkiemu,
Jeden ponoś rozsądny przy całym obiedzie,
Siedziałem między wami jakby Piłat w kredzie⁴¹.

Omen, Tajemnica, Uczta

GUSTAW

ciszej

Miłość, stryjaszku, miłość, to cała zagadka.

Miłość

RADOST

Aniela, Klara, dobrze; ale matka, matka!

GUSTAW

Matka kochać nie może?

RADOST

kiwając ręką

Szalał i szaleje!

GUSTAW

odprowadzając na stronę

Jak to mówią, stryjaszku? Coś to nie rdzewieje...

RADOST

Ej, Guciu, tyś coś zbroił — ja czuję przez skórę.

GUSTAW

Ja bym zbroił!

⁴⁰*diable* — dziś: diabelnie. [przypis edytorski]

⁴¹*kredo* a. *credo* (z łac. *credo*: wierzę) — wyznanie wiary, tekst odmawiany w liturgii katolickiej w niedziele i święta; *Piłat w kredzie* — mowa o fragmencie wyznania wiary, gdzie mówi się o Jezusie Chrystusie, że został „umęczon pod Ponckim Piłatem”, tj. był sądzony i skazany na tortury i śmierć przez rzymskiego prefekta Poncjusza Piłata. Poza Bogiem Ojcem, Duchem Św., Jezusem i jego matką Maryją, Poncjusz Piłat jest jedyną osobą wymienioną z imienia w tekście *Credo*. [przypis edytorski]

RADOST

Najłacniej rozpędzę tę chmurę,
Gdy pójdę do Dobrójskiej i pogadam o tem.

GUSTAW

Ona nie wie.

RADOST

Co nie wie?

GUSTAW

Nic nie wie.

RADOST

Trzpiot trzpiotem!
Proś, głaszcz, błagaj, zaklinaj; on jak wilk do lasu.
odchodząc
I co mam z nim rozmawiać! Szkoda tylko czasu.

Odchodzi w prawe drzwi boczne.

GUSTAW

sam

Dobrze stryjaszku, radość ciebie czeka,
Lecz mego planu jeszcze ci nie zwierzę,
Bo kto się kocha, rozsądnego człeka
Za powiernika niech nigdy nie bierze.
Radzi się — przyzna, że najświętsza rada,
Ale tak zrobi, jak jemu wypada.

SCENA II

Gustaw, Albin.

GUSTAW

Co? dobrym radca i przyjaciel szczerzy?

ALBIN

Dzięki Gustawie, za twoje rozkazy,
Spojrzała na mnie już dwanaście razy.

GUSTAW

A westchnęła sześć.

ALBIN

O nie, tylko cztery.

GUSTAW

I to dość na tę, co nigdy nie wzdycha.

ALBIN

z westchnieniem

Prawda, nie wzdycha — ale ktoś bez skazy!

GUSTAW

A ty westchnąłeś?

ALBIN

Raz tylko z daleka,
I to przypadkiem, ale bardzo z cicha.

GUSTAW

Jak cię przynagli, wyjdź za drzwi, u licha!

ALBIN

Co to za szczęście! za niebios opieka!
Tak rozsądnego że mam przyjaciela,
Że mi tak dobrych, świętych rad udziela.

Ściska go.

GUSTAW

Tylko ich słuchaj.

ALBIN

Co każesz, to zrobię.

GUSTAW

I słowa do niej — to pamiętaj sobie,
Choćby płakała...

ALBIN

boleśnie

Ach! choćby płakała!

GUSTAW

Ach? — no, kiedy ach! za nic czynność cała.

ALBIN

heroicznie

Choć wielem cierpiał, choć z potem na czole,
Wszakże widziałeś, jakim był przy stole:
Spojrzała na mnie? — mój wzrok na suficie;
Zwróciła oko? — ja zerk na nią skrycie.

GUSTAW

W tem cała sztuka.

ALBIN

Prosiła mnie wody —
Ja nic. Prosiła soli — ja nic. — Chleba —
Ja nic. —

GUSTAW

W tem sztuka. — Nalała ci wina —

ALBIN

z pośpiechem

A ja...

ciszej

wypiłem.

GUSTAW

Bo pić zawsze trzeba.
Lecz ja ci ręczę, zmiękczać się zaczyna.
Wszakże tysiączne daje ci dowody:
Patrzy za tobą, sama ciebie szuka.
Tylko wytrzymaj — na tem cała sztuka.
Choćby tu przyszła, chciała szczerzej zgody,

Choćby najczulsza była jej rozmowa,
Ty: tak, albo: nie, — więcej ani słowa.

ALBIN

Choćbym miał zginąć, wszystko jak chcesz zrobię,
Boś już przekonał o dobrym sposobie.
Ach, twoje rady szczerem dla mnie złotem.

Ścisła go.

GUSTAW

udając płaczący ton stryja

Tylko zmiłuj się, przestań być trzpiotem,
Bądź raz rozsądny — patrz, bierz przykład ze mnie.

ALBIN

Ach, tobie zrównać chciałbym nadaremnie!

Klara wbiega, a zobaczywszy Gustawa nagle się wstrzymuje.

SCENA III

Klara, Gustaw, Albin.

KLARA

Nie ma Anieli?

GUSTAW

oglądając się

W samej rzeczy, nie ma.

do Albina na stronie:

A co — jest; myślisz, że Anieli szuka?

Ale się trzymaj.

ALBIN

na stronie do Gustawa

Ba! w tem cała sztuka.

GUSTAW

na stronie do Albina, rozkazując

Siądź sobie w kącie, nie strzelaj oczyma;

Ja wprzód nastroję, rzecz całą ułożę.

Albin siada w głębi, tak że nie słyszy dalszej rozmowy. Do Klary:

Czy mam wieszować?

KLARA

ironicznie

Właśnie w dobrej porze;

I czego? — proszę.

GUSTAW

Nowego kochanka.

KLARA

Nie wiem o żadnym.

GUSTAW

Żartuje stryjanka⁴².

⁴²stryjanka — stryjenka; żona stryja. [przypis edytorski]

KLARA
Panie Gustawie!

GUSTAW
Cóż to gniewać może?

KLARA
Żart zbyt bolesny.

Zaczyna płakać.

GUSTAW
Jak to? Łzy? A zatem
Moją stryjanką szczerze nie chcesz zostać?

KLARA
Wolę sto razy rozstać się z tym światem.

GUSTAW
Hm! hm! kiedy tak, inna rzeczy postać.

KLARA
Inna?

GUSTAW
Los w jednym grozi nam sposobie;
Trzeba więc stłumić wszelkie dawne waśnie,
Radzić wzajemnie i pomagać sobie.

KLARA
Lecz jak?

GUSTAW
Jak?
po długim namyśle
Otóż tego nie wiem właśnie.

KLARA
Gdyby pan Gustaw chciał słuchać mej rady
I niby stryja chciał ziścić układy;
Zwłoki nam trzeba.

GUSTAW
Ach, wszakże tak chciałem,
Ale Anieli z niewczesnym zapalem,
Widzę przed matką była u spowiedzi;
Matka się krzywi; stryj się dziwi, śledzi,
Dochodzi, pyta, i oto w tej chwili
Może już sobie wszystko wyjawili.

KLARA
Toż teraz będzie! Ach, panie Gustawie,
Czyby to jakoś nie można odmienić?
Nie bierz mi za złe natrętność w tej sprawie,
Ale czas nagli — Radost chce się żenić;
Powiedz mi: — tamtę⁴³ czy kochasz tak bardzo?

⁴³tamtę — dziś: tamtą. [przypis edytorski]

GUSTAW
Kocham, nie kocham, ale tu mną gardzą.

KLARA
Ach, nie wierz temu.

GUSTAW
Choćbym słuchał stryja,
Aniela nie chce.

KLARA
Aniela ci sprzyja.

GUSTAW
Sprzyja! — i komuż nie sprzyja jej dusza?
Ależ to tylko do wdzięczności zmusza.

KLARA
zniecierpliwiona
Domyśl się reszty.

GUSTAW
Chyba się domyślę;
Bo nadto świeżo mam jeszcze w pamięci,
Jak panna Klara wypleniała ściśle
Te, które teraz chce obudzić chęci.

KLARA
Okoliczności niechaj mnie tłumaczą.

GUSTAW
Okoliczności nagle pannę Klarę,
Lecz dla Anieli czyż to samo znaczą?
Z jakichże względów mam dać teraz wiarę
Temu, co może pociąga mnie skrycie?

KLARA
coraz porywczej
Zatem Aniela?...

GUSTAW
sens kończąc
Godna przywiązania.

KLARA
I chciałbyś szczerze?

GUSTAW
jak wyżej
Poświęcić jej życie.

KLARA
Czegóż się wahasz, cóż ci jeszcze wzbrania?

GUSTAW
Niepewność...

KLARA
Znikła.

GUSTAW

A wzajemność...

KLARA

Czeka.

GUSTAW

I to Aniela...

KLARA

kończąc sens, porywcz

Mym głosem wyrzeka!

GUSTAW

na stronie

Ha! tegom czekał — mam więc pewność przecie;

Jestem u celu, wy róbcie, co chcecie!

Chce odejść i wraca.

Nie bierz mi za złe, że spytam zbyt śmieie,

Ale czas nagli, ale Radost czynny,

z przyciskiem

A jeszcze mógłby ubiec go kto inny;

Powiedz mi zatem, słów nie tracąc wiele:

ciszej, pokazując przez ramię na Albina:

I w tamtą stronę lękasz się zameścicia?

Milczysz — mam zgadnąć? — życzę zatem szczęścia.

Ale Albin... — wiesz?

KLARA

z coraz większą niecierpliwością

Wiem, wiem.

GUSTAW

Lecz jest droga...

KLARA

Rozumiem.

GUSTAW

Daj mu pewność...

KLARA

Ach, dla Boga.

Wiem już, wiem.

GUSTAW

Odejść?

po krótkim milczeniu

Z nim?

KLARA

wstrzymując się

Któż to powiada?

GUSTAW

Więc zostać?

KLARA

Męki!

GUSTAW

A więc moja rada
Będzie przyjętą?

KLARA

Będzie, będzie.

GUSTAW

Szczerze?

KLARA

Ach, szczerze, szczerze.

GUSTAW

zmieniając ton

A ja bardzo wierzę —
Brać przedsięwzięcie, co wiecznem nazwano,
A zmieniać w dobie — nienawidzić rano,
A kochać w wieczór — szkodzić niewinnemu,
A za godzinę chcieć pomagać temu;
Że to jest płochosć, kto nie chce, to przyzna —
I któż jej zdolny? — pewnie nie mężczyzna. —
Co wyraziwszy szeroko i długo,
Mam zaszczyt zostać unizonym sługą.

Kłania się bardzo nisko i odchodzi do swego pokoju.

SCENA IV

Klara, Albin.

KLARA

po krótkim milczeniu

Jak to? — co to jest? — wszystko na raz ginie!
To żarty — zemsta!

ALBIN

na stronie

Trzymaj się, Albinie!

KLARA

Jam mu wierzyła! Zdradziłam Anielę!

ALBIN

na stronie

Aj, płacze.

KLARA

Winnam, winnam z każdej strony.

ALBIN

na stronie

W tem sztuka.

KLARA

Ależ... O, jak cierpię wiele!

ALBIN
na stronie
Aj, strach!

KLARA
Albinie! Już jesteś zemszczony.

ALBIN
zrywa się i siada znowu — na stronie
W tem sztuka!

KLARA
Jak to! Więc prawa już nie mam
I do litości?

ALBIN
zrywając się
A, już nie wytrzymam!
do Klary:
Wzywasz litości prośbą nadaremną?

KLARA
Możnaż się pytać, wiedząc, co się dzieje.

ALBIN
Cóż?

KLARA
Radost, Radost chce się żenić ze mną.

ALBIN
A ty?

KLARA
Wprzód umrę.

ALBIN
I on ma nadzieję
Ciebie przymusić?

KLARA
Za ojca rozkazem.

ALBIN
Co? Radost? Z tobą? Tego nie dożyje!
Idę, uwolnię i pomszczę cię razem.

Odchodzi prędko we drzwi środkowe.

KLARA
biegnąc za nim
Ach, Albinie! Stój —
we drzwiach

Stój! — on go zabije!

SCENA V

Pani Dobrójska, Radost, Aniela.

Radost prędko wchodzi, za nią P. Dobrójska, za nią Aniela.

RADOST
Gdzież jest? Gdzież on jest?

PANI DOBRÓJSKA
Bez gniewu, bez złości.

ANIELA
na stronie
Trzymaj go, mamó!

RADOST
Miałbym wiedzieć o tem?

PANI DOBRÓJSKA
Ja nie wierzyłam.

RADOST
Ściągać takich gości?

PANI DOBRÓJSKA
Nic się nie stało.

RADOST
Przestał już być trzpiotem,
A został kłamaczą.

PANI DOBRÓJSKA
Przebacz...

RADOST
O to, właśnie!

ANIELA
na stronie
Trzymaj go, mamó!

RADOST
chcąc iść ku drzwiom Gustawa
Zaraz rzecz wyjaśnię.

PANI DOBRÓJSKA
Czekaj.

RADOST
Puść pani!

ANIELA
na stronie
Nie puszczaj.

RADOST
ku drzwiom
Gustawie!
wyciągając rękę — do p. Dobrójskiej
Za pozwoleniem!
Idzie do drzwi.

ANIELA

Dla Boga!

RADOST

No proszę!
Jeszcze gdzieś poszedł.

Patrzy przez dziurkę.

PANI DOBRÓJSKA

Słuchaj mnie łaskawie,
Trzeba się trochę porozumieć wprzód.

RADOST

Co porozumieć? — tu jasne dowody.

PANI DOBRÓJSKA

Zbyt się unosisz.

RADOST

Ja się nie unoszę.

ANIELA

na stronie

Nie wierz mu, mamó.

PANI DOBRÓJSKA

Któż jest ta Aniela?

RADOST

Ach, żadnej w świecie nie znam i nie znałem,
Oprócz tej jednej.

PANI DOBRÓJSKA

Któż ojciec Anieli?

RADOST

Mogę ja wiedzieć, czy w życiu mem całym
Widziałem kogo, co tak córkę zowie?

PANI DOBRÓJSKA

Z którym cię sprawa odwieczna rozdziela.

RADOST

Ja nie mam sprawy, z nikim mnie nie dzieli.

ANIELA

na stronie do matki

Nie chce się przyznać.

RADOST

Co to w tamtej głowie!

PANI DOBRÓJSKA

Swój pojedynek wspomnisz sobie przecie?

RADOST
Mój poje...
biorąc się za głowę

Gwałtu! Co ten hultaj plecie!

PANI DOBRÓJSKA
Tylko spokojnie.

RADOST
Moja mościa pani!
Z oczu widziałem, przeczulem przez skórę,
Że coś napłatał, nabroił bez miary,
żałośnie
I co najbardziej serce moje rani,
Iż nikt zapewne nie da temu wiary,
Że mu dziś burę sypałem za burę.
placzkliwie
I cóż mam robić?... ale wiem, co zrobić:
Jeszcze ostatnią chcę mu dać przestrożę.

Wychodzi prędko.

ANIELA
Ach, biegaj, mamó, trzymaj go przy sobie.

PANI DOBRÓJSKA
Biegnę.

ANIELA
Ach, prędzaj.

PANI DOBRÓJSKA
biegnąc
Już prędzaj nie mogę.

SCENA VI

Aniela, Gustaw w głębi

ANIELA
nie widząc Gustawa
Radost porywczy, ale dobry w duszy,
Prośbami, łzami na końcu się wzruszy —
Przebaczy — Gustaw odjedzie — a dalej?
Ja płakać będę, on się nie użali,
Zapomni.

GUSTAW
Nigdy.

ANIELA
Ach!

GUSTAW
Nie, nie zapomnę;
Naszego związku ogniwa niezłomne.

ANIELA
Uchodź.

GUSTAW

Uchodźć?

ANIELA

Stryj grozi, złorzeczy.

GUSTAW

Da się przeprosić.

ANIELA

Lecz wszystkiemu przeczy.

GUSTAW

Bo trzpiot.

ANIELA

Trzpiot?

GUSTAW

kiwając głową

Oho!

ANIELA

z westchnieniem

Jam mu już wierzyła!

GUSTAW

Ze strachem pewnie.

ANIELA

naiwnie

Owszem.

GUSTAW

Pomyśl o tem,
Jakim dla ciebie byłoby kłopotem,
Gdyby wróciła dawna postać rzeczy,
po krótkim milczeniu
A z nią i miłość, tobie tak niemiła.
po krótkim milczeniu
Matka by może także za mną była.

ANIELA

Ach, tak mnie kocha!

GUSTAW

Cóż wtedy się stanie?

ANIELA

prosząc się

Cóż ja mam mówić? — na cóż to pytanie?

GUSTAW

biorąc ją za rękę

Nie wierz, Anielo, tej pieszczocie wzroku,
Gdy z wolna sunąc spocznie w twojem oku,
Tej drżącej dłoni, kiedy ciebie bliska,
Nie wierz głosowi, co się w duszę wciska,

Lecz własne serce niechaj cię oświeci;
Ach, tylko miłość równą miłość nieci!
Serce — milczy?

ANIELA
spojrzawszy mu w oczy
Nie.

GUSTAW
pociągając w objęcia
Aniolo!

ANIELA
w jego objęciu
Gustawie!
wrywając się z objęcia
A tamta?

GUSTAW
Tyś jest, tyś nią była zawsze.

ANIELA
Jak to, Aniela?

GUSTAW
Żadnej nie znam innej.

ANIELA
Ale nie zwodzisz?

GUSTAW
O, nie bądź w obawie:
Użyłem zdrady, lecz zdrady niewinnej.
Byłebym wzniecił⁴⁴ uczucia łaskawsze,
Gdy się przybliżyć starałem daremnie,
Gdy uprzedzona stroniłaś ode mnie?

ANIELA
Więc nie kochałeś? — To nie jest odmianą?
I jedna jestem....

GUSTAW
sens kończąc
Jedynie kochaną.

ANIELA
Zatem i Klarze...

GUSTAW
sens kończąc
Odpuszczona wina,
Albin ją kocha, a ona Albina.

⁴⁴Byłebym wzniecił (daw.) — czy mógłbym wzniecić. [przypis edytorski]

SCENA VII

Ciż sami, Radost, Pani Dobrójska

Radost spiesznie wchodzi, za nim Dobrójska — Radost staje tuż przed Gustawem, zadychany równie jak Dobrójska, mówić nie może. Po krótkiej chwili milczenia, Gustaw parska śmiechem.

RADOST

obracając się do stojącej za nim Dobrójskiej
Śmieje się — widzi pani?

PANI DOBRÓJSKA

ocierając czoło
Widzę.

RADOST

biorąc się pod boki, do Gustawa
Mości panie.

GUSTAW

Oho!

RADOST

zbity z mowy
Oho! — słyszy pani? — Oho, jeszcze.

Powiedz, więc słuszne były moje troski wieszczę?

Nabroiłeś, naplotłeś!... Lecz zrób tu wyznanie:

W jakiej, gdzie, kiedy, w której kochasz się Anieli?

GUSTAW

biorąc za rękę Anielę
W której? — w tej.

RADOST

A!
obracając się do Dobrójskiej
A!

GUSTAW

do Anieli
Wszak tak?

ANIELA

O, tak.

RADOST

Otóż macie!
I któż go tu zrozumie? Wszakżeście słyszeli?
A! A ów pojedynek? Mów no, panie bracie.

GUSTAW

odprowadzając na stronę
Wszak wiesz, stryjasku?...

RADOST

głośniej
Co? Jak?

GUSTAW

jeszcze głośniej

Na reducie.

RADOST
Pst, pst!

GUSTAW
Poszło wam...

RADOST
chce mu usta zamknąć
Milczcie, bałamucie...

GUSTAW
usuwając głowę
Podobno...

RADOST
jak wyżej
Cicho!

GUSTAW
jak wyżej
O to...

RADOST
jak wyżej
Ale cicho!

Miejże też rozum!

SCENA VIII

Ciż sami, Albin, wbiega za nim Klara.

Albin, zachodząc z przeciwnej strony, kiedy jeszcze Radost stara się zamknąć usta Gustawowi, krzyczy mu w ucho.

ALBIN
Nim zaślubisz Klarę,
Mnie zabić musisz.

RADOST
przestraszony cofając się
A to co za lichy!

KLARA
odciągając
Albinie!

RADOST
przecierając ucho
Ja chcę Klarę?

PANI DOBRÓJSKA
Co się dzieje?

RADOST
Wszak tu zaraza! Ten znowu szaleje!
do Albina:
Któż mówił?

ALBIN

Ty sam.

RADOST

Żartom daleś wiare?

KLARA

Ojca prosileś.

RADOST

Ja? Kiedy? Kto mówi?

KLARA

Gustaw.

RADOST

Gustawie, skąd ta nowa łaska?

GUSTAW

Chciałem ją straszyć.

RADOST

A cóż u diaska!

Czy ja straszydło na młode dziewczęta!

do Albina:

Ale skąd twoja zemsta tak zawzięta?

Kochasz Anielę.

ALBIN

Ja? Kto mi to powie?

RADOST

Gustaw.

KLARA

Tak, Gustaw.

GUSTAW

Gustaw, Gustaw trzpiotem.

Naplótl, nabroił — ale czy szczęśliwie,

biorąc za ręką Anielę i kłękając przed Dobrójską

Tu się, Anielo, przekonamy o tem.

PANI DOBRÓJSKA

podnosząc ich, do Gustawa

Ja cię rozumiem.

RADOST

Ja się tylko dziwię.

PANI DOBRÓJSKA

łącząc ich

I szczęście córki powierzam ci śmiało.

GUSTAW

A teraz drugą zajmijmy się parą:

rozkazując

Albinie! zbliż się.

PANI DOBRÓJSKA

Cóż ty na to, Klaro?

GUSTAW

Chce, chce, ja ręczę.

KLARA

Ale...

GUSTAW

Już się stało.

KLARA

Ach, gdybym mogła, na złość bym nie chciała.

ALBIN

Ale nie możesz?

KLARA

I kochać cię muszę.

GUSTAW

Niech was ten złączy, komu za to chwała.

łącząc ich, poważnie

Bądźcie szczęśliwi tak, jak się kochacie!

do Klary, ciszej:

Cóż śluby? poszły!

podobnie do Albina, na stronie:

Każ się podkuć, bracie.

głośno

Wszystko więc dobrze.

RADOST

Ale, na mą duszę.

Nic nie rozumiem, — powiedz, Guciu drogi.

GUSTAW

ściskając go

Dzięki, stryjasku, za twoje przestrogi!

PRZYPISEK AUTORA

Komedia moja „Śluby panięskie” czyli „Magnetyzm serca” była przedstawioną w teatrze lwowskim w r. 1832, a drukiem ogłoszoną w IV tomie moich komedii w r. 1834. W kilka lat później została bardzo źle przetłumaczoną prozą na język francuski. 17 sierpnia 1840 r. przedstawiono po raz pierwszy w teatrze „du Gymnase Dramatique” w Paryżu sztukę: „Bocquet père et fils, ou le chemin le plus long, comédie vaudeville en deux actes par M. M. Laurencin, Marc Michel et E. Labiche”. W tej sztuce główny węzeł i kilka scen ledwie nie co do słowa są wzięte z mojej komedii „Śluby panięskie”.

Piszę tę notę dla tych, którzy mnie oskarżają o naśladowanie powyższej sztuki francuskiej.

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/fredro-sluby-panienske>

Tekst opracowany na podstawie: Aleksander hr. Fredro, *Śluby panięskie czyli Magnetyzm serca*: komedia w 5 aktach wierszem, Spółka wydawnicza „Vita”, Lwów 1929

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Dorota Kowalska, Marta Niedziałkowska, Paulina Choromańska, Wojciech Szczęsny.

Okładka na podstawie: eflon@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0218-6

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając zbiórkę na stronie wolnelektury.pl.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły](#) na stronie Fundacji.